

DE: WANDELAAR GEILLUSTREERD: MAANDBLAD

GEWIJD AAN NATUURSTUDIE, NATUURBESCHERMING, HEEM-
SCHUT, GEOLOGIE, FOLKLORE, BUITENLEVEN EN TOERISME —
ONDER LEIDING VAN RINKE TOLMAN EN MET MEDEWERKING VAN
VERSCHILLENDE AUTORITEITEN IN BINNEN- EN BUITENLAND
— UITGEGEVEN DOOR A. G. SCHOONDERBEEK TE LAREN —

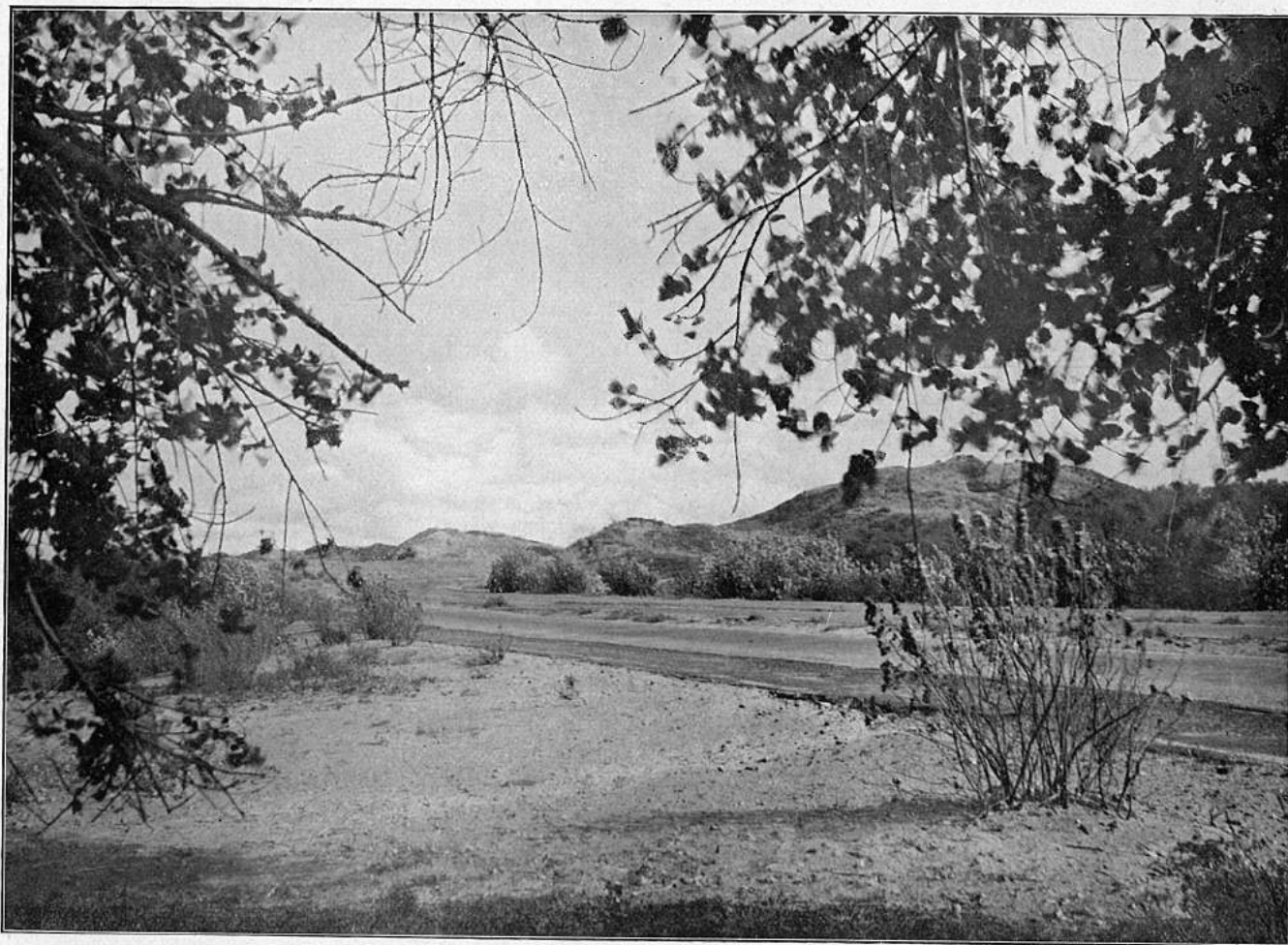

Foto J. G. Ferwerda Jr.

Aan het begin van den Bloemendaalschen zeeweg - Zou iemand hier woningbouw wenschen?

*Hoe schitterend is de loop van den
weg aangegeven door den heer
Leonard A. Springer!*

*Foto Technische dienst Luchtvaartafd.
Soesterberg*

WAAROM DIT EXTRA-NUMMER VAN „DE WANDELAAR” VERSCIJNT door G. A. VAN SCHAIK

WIJ schrijven 25 Juni 1921. Het is feest in Bloemendaal: de Zeeweg wordt vandaag geopend. Wanneer na de rede van den burgemeester het hek binnen de eerepoort aan het begin van den weg is geopend, kan Bloemendaal trotsch zijn op een prachtige weg, zóó mooi aangelegd door een uitgestrekt, ongerept duinlandschap, dat er geen tweede weg in Nederland is aan te wijzen van zulk een karakteristieke schoonheid, ja dat men zelfs vaak hoort beweren, dat deze Bloemendaalsche Zeeweg een van de mooiste wegen van Europa is.

Vele moeilijkheden moesten worden overwonnen, vóór men zoo ver was: jaren van onderhandelen met de bezitters van den duingrond, daarna een ingewikkelde onteigeningsprocedure, waarna ten slotte op 25 Juli 1918 de Eerste Kamer een wetsvoorstel betreffende deze kwestie aannam en daardoor met den aanleg van den Zeeweg een begin kon worden gemaakt.

Den achtsten September 1921 neemt de Bloemendaalsche Raad een voorstel van B. en W. aan, om de gronden langs den Zeeweg aan te koopen, ten einde door het in exploitatie brengen van deze gronden de onkosten van den weg te bestrijden. Ged. Staten verdagen hun uitspraak betreffende deze aangelegenheid en op 14 Juni 1923 komen B. en W. met een voorstel om dezen koop ongedaan te maken, welk voorstel na staken van stemmen in een volgende vergadering wordt aangenomen. In 1926 komt wederom een voorstel tot aankoop van

de gronden langs den Zeeweg met een nieuw exploitatieplan. In een uitvoerig betoog uitte enkele leden van den toenmaligen Raad, de Heeren Kremer, Mollerus en De Visser, hun bezwaren tegen dit plan. Het voorstel van B. en W. wordt ten slotte aangenomen. Voor het toen gepubliceerde bebouwingsplan mogen wij belangstellenden verwijzen naar het Bloemendaalsch Weekblad van 30 Januari 1926, tweede blad.

Gedeputeerde Staten verdagen hun beslissing betreffende dit raadsbesluit en er wordt door Bloemendaal besloten, de onderhandelingen met de Erven van der Vliet te heropenen.

In 1928 besluit de Raad tot het aanvaarden van een terrein gelegen aan de Noordzijde van den Zeeweg (voor 2000 gulden!) voor den bouw van een nieuw Raadhuis. Ged. Staten keuren dit besluit Febr. 1929 niet goed, o.a. op grond van het feit, dat Bloemendaal vroeger reeds 40.000 gulden had uitgegeven voor een ander terrein, bestemd voor Raadhuisbouw, (een stuk weiland tegenover het buiten Belvédère aan den Bloemendaalschen weg). De Raad (voorstel Dr. Bornwater) doet een beroep op de Kroon en met succes; het besluit van Ged. Staten wordt vernietigd.

Eindelijk, den 24en October 1929, wordt een Raadsbesluit aangenomen betreffende den aankoop van de gronden ter weerszijden van den Zeeweg, welk besluit aldus begint:

De Raad der gemeente Bloemendaal: van oordeel, dat het gewenscht is om de langs den Zeeweg gelegen ter-

Een detailfoto van het begin van den Zeeweg; u ziet duidelijk de duinstrook in gebruik bij het Prov. Waterleidingbedrijf

Foto Technische dienst Luchtvaart-afd. Soesterberg

reinen in eigendom te verkrijgen, ten einde zoodoende in staat te zijn het natuurschoon aldaar zooveel mogelijk te beschermen....

Van de vele bepalingen uit deze transactie mogen hier worden genoemd: op elke 3 H.A. grond mag één huis worden gebouwd, behalve in de strook evenwijdig aan de kust tot een diepte 600 M. landwaarts; de verkoopers behouden het recht van uitweg op bepaalde plaatsen ten behoeve van het hun toebehoorende achterland; de koopsom wordt vastgesteld op 963.084.40 gld. (163 H.A.).

Naar aanleiding van dit besluit zendt de Afd. Haarlem en Omstreken van de Ned. Natuurhistorische Ver. een adres aan den Raad van Bloemendaal, waarin verzocht wordt den Zeeweg onbebouwd te laten. Dit adres zal in bespreking komen, wanneer de kwestie van de exploitatie van bedoelde gronden aan de orde is.

Bovengenoemd aankoopbesluit wordt nu door Ged. Staten goedgekeurd, doch hieraan de clause verbonden, welke woordelijk als volgt luidt: „hebbende besloten: dit raadsbesluit goed te keuren, met de opmerking, dat daardoor niet wordt vooruitgelopen op een beslissing, die hun College met betrekking tot de bebouwing van de in het besluit bedoelde gronden zal hebben te nemen.

Zoo is, in zeer korte trekken, de geschiedenis van den Zeeweg met aanliggende gronden.

De Afdeling Haarlem van de Nederl. Natuurhistorische Vereeniging heeft gemeend, „de Zeewegkwestie” nog eens weer van verschillende zijden te doen belichten. Daartoe besloot zij een extra nummer van „De Wandelaar” uit te geven, welk

plan bij uitgever en redactie van dit maandblad in goede aarde viel.

Bij den opzet van deze uitgave is ons op ondubbeltzinnige wijze gebleken, dat we met onze bezwaren tegen het bebouwen van den Zeeweg met aangrenzende duinen lang niet alleen staan. Tal van artikelen, een stroom van adhaesiebetuigingen werden ons toegezonden en de belangstellende lezer zal uit het in dit nummer afgedrukte, naar ik hoop, den indruk krijgen, dat zeer velen de bebouwing ten diepste zouden betreuren.

Het grootste ongerepte duinterrein in Nederland wordt daarmee geschonden en in de toekomst waarschijnlijk vernietigd.

De prachtige luchtfoto's, ons welwillend door den Commandant van den Technischen dienst van de Luchtvaartafdeeling Soesterberg ter beschikking gesteld, waarvoor hier onzen hartelijken dank, geven u een goeden indruk van ons kostbaar Kennemerlandsch duinbezit. Ziet hoe de weg zich uit het Kweekduincomplex wringt (foto 1 en 2) en zich nu stijgend, dan weer dalend, in absolute vrijheid naar het strand slingert. Moet deze unieke weg nu weer een worden van de soort, die ons land er al zoo vele telt?

Is er nog geen weg te vinden, waardoor Bloemendaal schadeloos gesteld wordt voor de groote financiële offers, welke het zich voor den Zeeweg en de aanliggende terreinen heeft getroost en waarbij de Gemeente een andere plaats kiest voor de vestiging van haar nieuwe Raadhuis en andere noodzakelijke gebouwen? Volgens bevoegde beoordeelaars is zulk eene plaats in de gemeente zeker te vinden.

*Foto's Technische Dienst Luchtvaartafδ. Soesterberg
Ziet hoe de weg zich uit het Kweekduincomplex wringt*

*Waar de weg overgaat in de boulevard, die langs de kust
naar Zandvoort voert*

Zou het dan in de toekomst niet kunnen gebeuren, dat ons prachtig duinencomplex tusschen Bloemendaal, IJmuiden en de kustlijn kan worden gespaard en voor ons en de na ons komende geslachten als natuurpark, als recreatieoord in velerlei beteekenis, wordt bewaard?

Mogen wij de behartiging van Kennemerlands Natuurschoon hiermede nog eens in de welwillende aandacht van onze Provinciale en Rijksregering, alsook in die van de belanghebbende Gemeentebesturen, aanbevelen?

Aan het slot van deze korte inleiding dank ik namens het Bestuur der afdeeling Haarlem en

Omstreken van de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging allen, die aan het tot stand komen van dit nummer hunne gewaardeerde medewerking verleenden, zeer hartelijk. Ik sluit hierbij een afzonderlijk woord van dank in aan den uitgever voor de boven allen lof verheven wijze van uitvoering van dit nummer.

Moge de verschijning van dezen „Wandelaar” bijdragen tot een goede oplossing van de vraag:

„Hoe sparen we onze Kennemerlandsche duinen?”
Haarlem.

October 1930

De Natuurhistorische Vereeniging, afdeeling Haarlem, verzoekt ons adhaesie te willen betuigen aan haar streven om een uitspraak te krijgen van het natuurminnend publiek over het al of niet toelaatbaar zijn van bebouwing langs den Zeeweg.

Onze Commissie is van oordeel, dat elke bebouwing, elke verkaveling van een open stuk landschap na korten tijd een totale verandering brengt in het aspect van de flora. Onkruiden treden in de plaats van de planten, die in het landschap thuis hooren. Zoo is ook hier, langs den Zeeweg, een totale verwoesting van de flora te wachten van het oogenblik af, dat het eerste huis er wordt gezet.

Nu zijn de duinen daar floristisch vrij goed bekend. Tal van botanici hebben de streek doorzocht. Wij noemen F. W. van Eeden, die de flora van de Haarlemsche duinen in zijn bekende publicaties heeft beschreven en samengevat. De levensvoorwaarden, waaronder de duinplanten in die streek leven, zijn voor een belangrijk deel eveneens bestudeerd. Het was Dr. J. Jeswiet, de tegenwoordige Wageningsche hoogleeraar, die ze in zijn dissertatie van 1913 heeft beschreven.

Maar tot dusverre is nog geen studie gemaakt van de levensgemeenschappen der duinplanten in die streek. Hoe de planten er te zamen groeien, hoe de eene soort er de andere verdringt, dat alles is nog onbekend. Ook in andere duinstreken van ons land en eigenlijk nog langs heel den West-Europeeschen duinrand. Maar daarom is het juist van zoo groote beteekenis, dat elk duingebied, dat nog gaaf aanwezig is, ook ongerept blijft. Vergelijking is er noodig, om een juist beeld te krijgen van de sociologische structuur der plantengemeenschappen. Wij kunnen niet volstaan met het bewaren van een duinterrein op Voorne, op Texel. Ook in het hart van het land, in Kennemerland dus, hoort het duinlandschap, dat daar nog is, ongerept te blijven. Voor het genot van het natuurminnend publiek, maar ook tot voorwerp van studie van den wetenschappelijken botanicus.

Namens de Commissie voor de Bescherming van de Wilde Flora, ingesteld door de Nederlandsche Botanische Vereeniging,
Prof. Dr. Th. Weevers, Voorzitter,
Jan G. Sloff, Secretaris.

HET ADRES AAN PROVINCIALE STATEN

Haarlem, 11 Juni 1930.

Aan Provinciale Staten van Noord-Holland.

De Afdeeling Haarlem en Omstreken der Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging veroorlooft zich het onderstaande onder Uwe aandacht te brengen:

De duinen onzer provincie, speciaal die van het dichtbevolkte zuidelijke deel, zijn voor een groot gedeelte door bebouwing, wegen- en kanaalaanleg, industrieterreinen enz. veranderd. Tengevolge hiervan is de natuur, eene levensbehoefte voor velen, steeds kleiner geworden.

De duinen, voorzoover die nog ongerept zijn gebleven, bevinden zich voor het meerendeel in handen van particulieren, welke aan het publiek den toegang ontzeggen.

Onze afdeeling moge hier hare groote waardeering uitspreken voor de deskundige wijze, waarop de duinen, in eigendom van de provincie, door haar verzorgd en beheerd worden en tevens voor de verleening van toegang aan rustige wandelaars.

Een zeer groot duingebied, begrensd door de Spoorbaan Overveen-Zandvoort ten Zuiden en de bebouwingen der Gemeente Velzen ten Noorden en Noord-Oosten, toebehoorende aan verschillende particulieren, is tot heden in vrijwel ongerepten staat gebleven.

De waterleiding moge uitdroging hebben veroorzaakt, waardoor de moerasflora verdwenen is, het landschap zelve is nagenoeg ongeschonden gebleven.

De gemeente Bloemendaal heeft door de duinen een weg aangelegd, welke het schitterende landschap voor iedereen heeft opengelegd en daarbij tevens een voorbeeld gegeven van een mooien weg, slingerend door de duinen en deze volgend in hunne hoogteverschillen.

Nu heeft in het eind van het jaar 1929 deze gemeente gronden aangekocht langs dezen weg in het belang van de bescherming van het natuurschoon, terwijl zij tegelijkertijd de mogelijkheid opent op die aangekochte gronden, met inachtneming van bijzondere voorwaarden, villa's te bouwen.

Onze afdeeling zoude het ten zeerste betreuren, indien de bedoelde, voorgenomen bebouwing zou leiden tot verdere exploitatie van het duinengebied als bouwterrein; een duinengebied, dat in de verre toekomst en ook nu reeds bij de groote toename der bevolking hier te lande als natuurpark en recreatie terrein zoude kunnen dienen en alsdan in eene dringende behoefte zoude kunnen voorzien.

Het is daarom, dat onze afdeeling het van het hoogste belang zoude achten, indien de provincie er toe zoude kunnen besluiten de bovenbedoelde duinterreinen te koopen en voor natuurpark te reserveeren.

Het welk doende

De Afdeeling Haarlem en Omstreken der Nederlandsche Natuurhistorische Vereen. voornoemd:

w. g. v. d. Plaats, Voorzitter

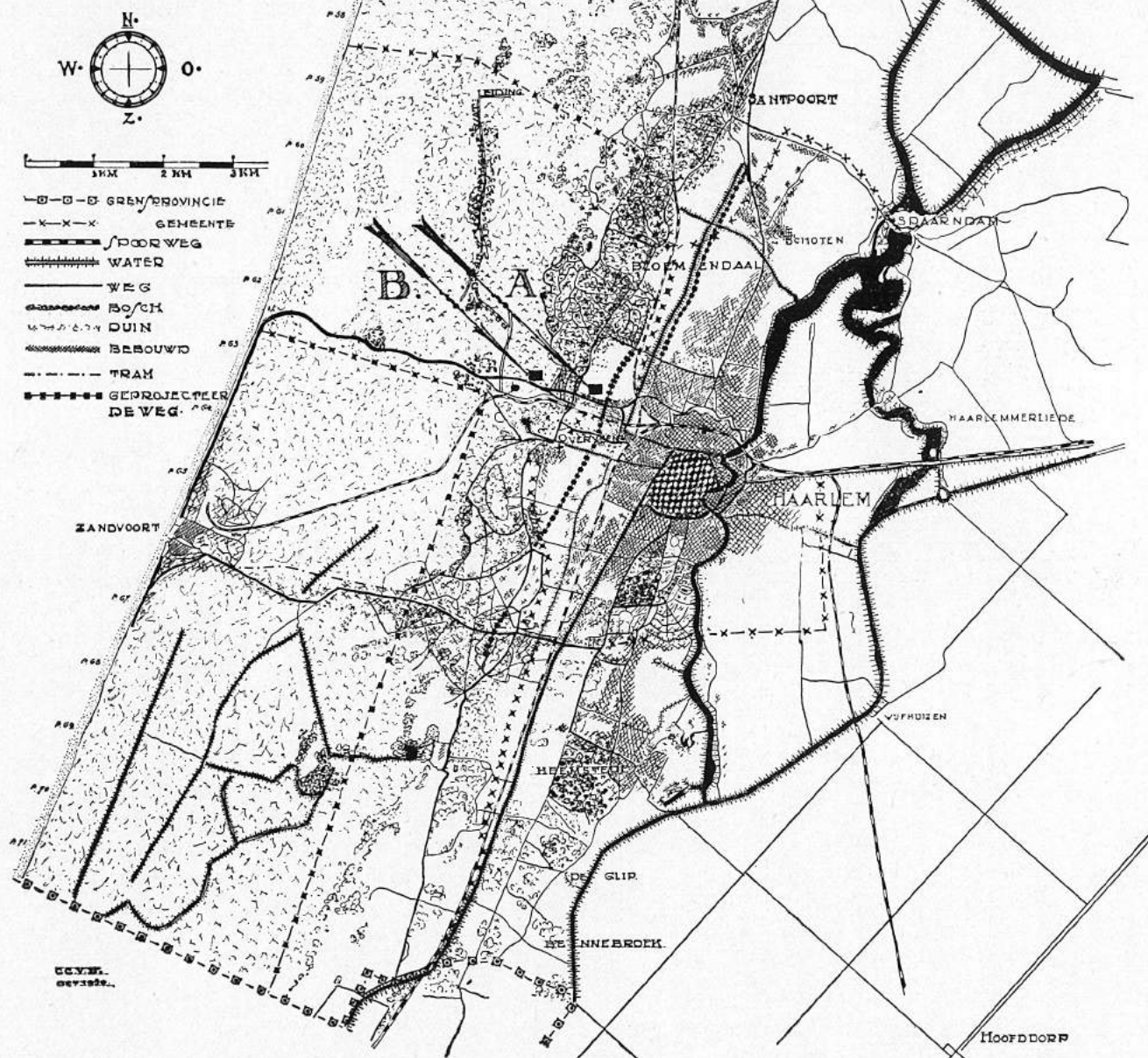
w. g. F. G. J. Geijl, Secretaresse.

De Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland betuigt hare volle sympathie met bovengemeld adres en acht het slagen van het daarin gerelateerde plan van het hoogste belang, niet alleen voor de Provincie Noord-Holland, maar voor het geheele Vaderland.

w. g. P. G. v. Tienhoven, Voorzitter,

w. g. J. P. Thijssse, Secretaris.

SITUATIE KENNEMERLAND.

De Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging is gesticht met het doel om ons Nederlanders nader te brengen tot de natuur, om ons haar verborgen schoonheden te doen kennen en op deze wijze ons leven rijker te maken.

Zij zoude haar doel volkomen missen, indien zij niet met alle kracht er voor waakte, dat deze schoonheid bewaard bleef, opdat aan deze bron van levenskracht en levensvreugde ook het verre nageslacht zich kan laven.

Mr. J. D. van der Plaats,
Voorzitter van de afdeeling Haarlem en omstreken.

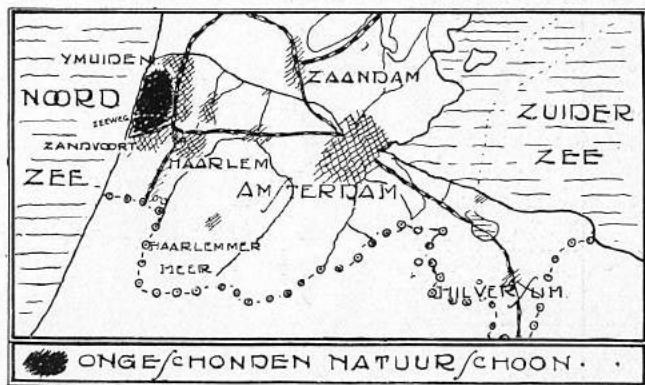
IS HET NOODZAKELIJK, DAT HET NATUURSCHOON UIT KENNEMERLAND MOET VERDWIJNEN? door C. C. VAN BEAUMONT

Architect N.I.V.A.

HET zij mij vergund, door een situatie met korte inleiding u te orienteeren, waar in Kennemerland zich nog ongerept natuurschoon bevindt en tegelijkertijd de vraag in het licht te stellen of een verwoesting van dit natuurschoon thans onvermijdelijk is.

Bezien wij de situatie op blad VI. Langs de zeekust strekt zich een tot nu toe vrijwel ongeschonden duinstrook uit van ongeveer 4 K.M. breedte.

Ter verduidelijking nog n.s. schetsje.

Ten noorden wordt deze schoone duinstrook begrensd door IJmuiden en Velsen en ten oosten door polderland, waarvan betrekkelijk nog slechts een klein gedeelte is bebouwd.

Hier ligt dus nog een uitgestrektheid, waarop nog volop gebouwd kan worden.

Bouwt men in dit polderland volgens een wel doordacht gewestelijk plan, dan zal men tot zeer schoone oplossingen kunnen komen.

Wij denken hier bijvoorbeeld aan een bebouwing, aesthetisch afgewisseld door hoog- en laagbouw, verkeerswegen met ruime pleinen, lanen, parken enz.

Men moet niet te afkeerig zijn van het combineren van woningen tot complexen; het niet te onderschatten voordeel hiervan is, dat men veel minder ruimte nodig heeft voor een zelfde aantal mensen, het bouwen economischer is zoowel wat den bouw zelf betreft, als voor de gemeentebedrijven (electriciteit, gas, water, rioleering, bestrating, reinigingsdiensten, etc.) alsook vervoermiddelen.

Een combinatie van woningen kan een grootscher effect geven dan aparte woninkjes met nietige zijtuinjes, terwijl ter accentueering op bepaalde punten hoog-bouw kan worden toegepast; in deze laatst genoemde woningen is de lichtinval en het uitzicht vanzelfsprekend buitengewoon mooi.

Bij dusdanige economische bebouwing zal het zelfs nog mogelijk zijn enkele poldergedeelten als prachtige natuurobjecten te bewaren, terwijl er toch woonruimte overblijft voor duizenden.

Wij juichen het besluit van de gemeente Bloemendaal toe om de gronden langs den Zeeweg aan te koopen tot het behoud van natuurschoon; een schaduwzijde echter is, als uitvoering gegeven zal worden aan het plan om op elke 3 H.A. een woning te plaatsen, daar deze afmeting te klein is om het natuurschoon ook maar eenigszins te bewaren; integendeel, het schitterende natuuraspect langs den zeeweg zou hiermede onherroepelijk verloren gaan, wat niet verantwoordelijk geacht kan worden, in oogenschouw nemende, dat deze vernieling slechts ten bate komt aan ongeveer een vijf en twintig woningen.

Zoo ook het plaatsen van het raadhuis aan den zeeweg. Ofschoon er nog geschikte terreinen in Bloemendaal aanwezig zijn voor de bebouwing van een gemeentehuis (men zie bijv. bij pijl A.), richt men het oog op een duinlandschap, grenzende aan prachtig villaterrein (zie pijl B.) en projecteert daar een gemeentehuis, hetwelk op zich zelf zeer idealistisch gedacht is, doch praktisch een desillusie wordt, daar een raadhuis, als het centrum der gemeente, een omgeving eischt, o.a. gebouwen van publieke werken, postkantoor, politie, brandweer, scholen, ambtenaarswoningen, winkels, enz.

Het gevolg is dus steeds meer vernieling van het natuurschoon; wel zal men trachten door kunstmatige aanplanting dit verlies eenigermate te herstellen, doch dit blijft slechts een vruchteloos pogen.

Waarom plaatst men het gemeentehuis niet op beter geschikt terrein?

Wij denken bijv. aan de bollenvelden of bijv. het reeds genoemde bij pijl A.

Hier bij A toch zal het gemeentehuis komen te liggen aan den geprojecteerden grooten verkeersweg, welke in de toekomst het Noorden met het Zuiden van Bloemendaal zal moeten verbinden.

Men behoeft toch niet te vreezen, dat men hier een paar honderd meter dichter bij de grens van Haarlem komt te liggen?

Hier verliest men niets, maar door aanplanting zal men de omgeving juist verrijken.

Het verdwijnen van natuurschoon zal helaas enkele malen noodzakelijk zijn voor den groei van een of andere gemeente, doch laat deze vernieling dan ook

alleen in de hoogste noodzaak geschieden; geen vierkante meter mag noodeloos meer in Kennemerland verdwijnen, want het natuurschoon, hetwelk wij nog over hebben, laat dit niet meer toe.

Duizenden vierkante meters worden thans nog noodeloos vernield door enkele woningen ten behoeve van een klein aantal menschen (denk ook aan de afkeuringswaardige oneconomische lintbebouwingen) terwijl duizenden daardoor een levensbehoefte moeten missen.

De overgrootste meerderheid kan niet leven zonder den verfrisschenden invloed van het natuurlandschap of zijn bestudeering.

De toenemende verkeersdrukte zal deze behoefte nog in veel sterker mate doen gevoelen.

Men zij dus spaarzaam met het natuurschoon en wake, dat niets ongemotiveerd verloren ga.

Haarlem.

October 1930.

De gemeente Bloemendaal is in het gelukkige bezit van een prachtig duincomplex in de nabijheid van eenige groote volkscentra, door een breeden verkeersweg gemakkelijk te bereiken. Maar er bestaan, helaas, plannen dat terrein te gaan bebouwen, al zal dit een open bebouwing worden. Toch zal deze bebouwing aan den mensch ontnemen, waar hij juist behoefte aan heeft en wat alleen de vrije natuur hem kan geven, n.l. „rust in de vrijheid”.

Daarom, gemeente Bloemendaal: zint, eer ge begint! Want is er eenmaal een begin met de bebouwing gemaakt, dan beteekent dit een verdere bebouwing, dat beteekent een verlies van een complex mooie duinen en dat is een wandaad tegenover het tegenwoordige en het toekomstige geslacht.

Den Haag, Oct. 1930

Dr. Joh. H. van Burkom.

Algemeen Voorzitter der Ned. Natuurhistorische Vereen.

Foto Mr. W. J. H. Stam

Spaar dit schoons voor bebouwing

DE ZEEWEGTERREINEN EN DE RAADHUISBOUW TE BLOEMENDAAL door Prof. Ir. J. G. WATTJES

Hoogleeraar in de bouwkunde aan de Delftsche Hoogeschool

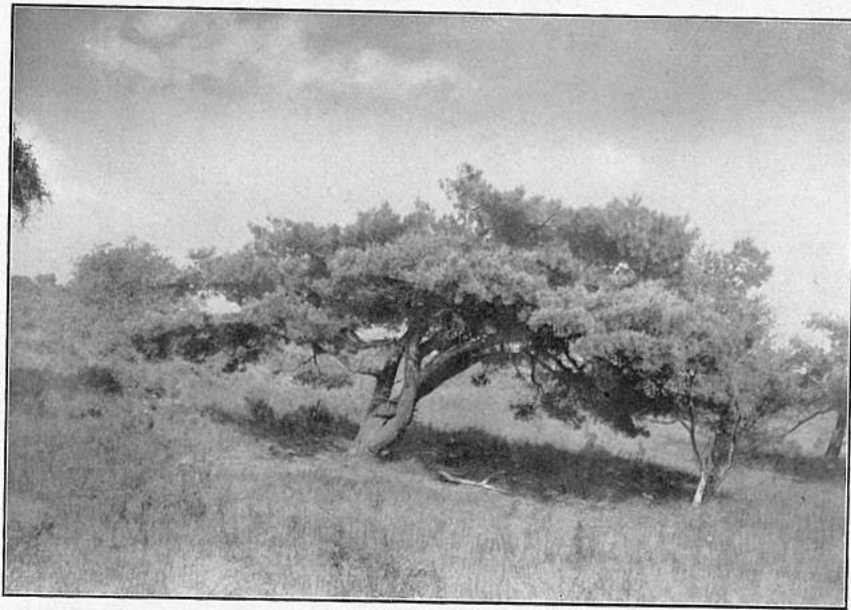
Het laatste kwart der 19de eeuw bracht met hernieuwde belangstelling voor natuurschoon een trek van stadsbewoners naar buiten. Deze voorkeur eener in wezen stedelijke bevolking voor het buiten wonen leidde allereerst tot een nieuwe bloei van de landhuis-architectuur. Als keerzijde van deze liefde voor het natuurschoon valt echter een vernietiging van natuurschoon te boeken, ontstaan door het dicht opéén bouwen der villa's, waardoor het bijzondere karakter van het natuurschoon van het landschap, dat juist tot het bewonen dier schoone streken aantrok, geheel en al verloren ging. Zoolang hier en daar temidden van den bestaanden plantengroei een plekje voor een villa vrijgemaakt werd, bleef het oorspronkelijk karakter bewaard. Toen echter de landhuizen hoe langer hoe dichter bijeen gebouwd werden, van het oorspronkelijk geboomte hoogstens slechts hier en daar een enkele gespaard bleef, betere treinverbindingen en de auto vroeger afgelegene streken gemakkelijk bereikbaar maakten, werd deze liefde voor de vrije natuur een soort van apenliefde, waaraan de beminde natuurschoonheid te gronde ging. Zoo is in den loop van een halve eeuw het natuurschoon van ons land in zeer sterke mate verminderd. In heel Noord- en Zuid-Holland heeft deze vernietiging van natuurschoon zulk een bedenkelijke afmeting aangenomen, dat inderdaad van een noodtoestand gesproken mag worden. Dit resultaat is door degenen, die er de oorzaak van zijn, allermintst gewenscht. Klaarblijkelijk heeft het deze liefde voor de natuur en voor buiten aan een verstandige vooruitziende leiding ontbroken, die alleen in staat zou zijn geweest, het publiek duurzaam te geven wat het begeerde. Het zou onbillijk zijn iemand daarvan een grief te maken; kritiek achteraf, wanneer de zaak al reeds misgelopen is, is altijd gemakkelijk. Wel mag en moet thans geëischt worden, dat het rijk en de provinciale en gemeentelijke besturen, in samenwerking eventueel met particuliere vereenigingen, alles in het werk stellen, om de weinige restanten van ondergang te redden. Dat is waarlijk wel groote financiële offers waard. Nu door de IJmuidersluizen en het Hoogoven-bedrijf de „Breesaap" geheel verdwenen is, behoort tot het mooiste van de restanten zeker wel het nog aaneengesloten duinterrein tusschen de Zuidwaarts in het duinlandschap invretende Velzer—IJmuiders bebouwing en zich uitstrekkend over de gemeenten Velsen, Bloemendaal en Zandvoort. Het is buitengewoon te betreuren, dat het gemeentebestuur van Bloemendaal voornemens is, den het duinlandschap op uitstekende wijze zichtbaar makenden Zeeweg met villa's te doen bebouwen. Nog meer is het te betreuren, dat deze gemeente besloten heeft om het nieuwe raadhuis in een hoek van dit duinterrein te bouwen; het centrum der bebouwing zal zich daardoor om dit nieuwe raadhuis verplaatsen en zich over een groot deel van dit mooie duinterrein uitstrekken. Te meer is dit te betreuren, omdat voor expansie van de bebouwing van de gemeente nog geschikt terrein binnen de gemeentegrenzen aanwezig is, terwijl ook voor raadhuisbouw, behalve het indertijd daarvoor aangekochte terrein, de z.g. „kuil", ook nog het terrein, begrensd door Waldeck Pyrmontlaan, Juliana-laan, Bloemendaalschen weg, Kleverlaan, buitengewoon geschikt is, welk terrein immers vermoedelijk binnenkort door een belangrijken nieuwen verkeersweg zal worden doorsneden en gunstig voor een nieuw centrum ligt.

Het vrijwel eenig overgebleven prachtige duinterrein *moet* echter als natuur-reservaat en als onontbeerlijk wandeloord voor de wassende bevolking door samenwerking van provincie en belanghebbende gemeenten *volledig ongerept* voor tijdgenoot en nageslacht bewaard blijven. De Natuur-Historische Vereeniging zij succes met haar adres toegewenscht.

Mag ik voorloopig volstaan met U de verzekering te geven, dat ik van harte instem met Uw pogingen, om de omgeving van deze, zoo zinrijk onze lage landen aan zee karakteriseerenden, weg ongerept te laten liggen, tot een troost en een bevrijding voor wie er bij honderdduizenden opgesloten moeten leven tusschen de steenen huizenmuren.

M. J. Brusse.

*Grove den: één, die de Westenwinden
trotserde*

Foto H. Boting

BLOEMENDAALSCH E ZEEWEG door Prof. Dr. P. H. v. MOERKERKEN

HET is geen rethorische fraze, maar een letterlijk te begrijpen waarheid, dat het duinenlandschap langs de Nederlandsche kust eenig en zonder weerga is op onze planeet. Voor zijn ontstaan en ontwikkeling, voor de samenstelling der bodemstoffen, voor de golving zijner lijnen, voor de begroeiing van zijn dalen en hellingen, ten slotte dus voor zijn onvergelykelijke schoonheid, was een samenwerken van zóó velerlei factoren noodig, alle weer van eigen oorzaken afhankelijk, dat een volkomen identiek landschap zich elders niet kon vormen.

Eeuwenlang heeft het daar gelegen, de kust aan storm en branding overgelaten, slechts op de gevaarlijksteplekkendoormenschen-vernuft beschermd; de duinen zelf jachtterrein voor adellijke heeren en voor stroopers, maar ook, in anderen zin, voor groote schilders sinds de 17de eeuw. Op den duinrand stond hier en daar, boven de verscholen visschersdorpen, een vierkante vuurboet; in de wildernis — zooals deze natuur in oude verhandelingen werd genoemd — enkele kleine hofsteden en jachthuizen te midden van weelderig geboomte.

En al bracht de 19de eeuw verandering door badhuizen en villa's op den laatsten hoogen duinrand, door waterleidingkanalen en door afgravingen voor de bollenteelt, toch bleef het grootsche landschap in zijn wezen nog onbedorven. Van de zandige blinkerds openden de vergezichten wijd over die uit aardse materie en atmosferische krachten geborene golvingen, met haar groene valleien en kleurigbloeiende hellingen.

Toen kwam de bouwgrond-speculant, die geen

schoonheid ziet, noch van ontstaan en groei in het verleden, noch van harmonische kleuren en vormen in het heden, maar die alleen telbare geldswaarden kent; en hij ging, als eenling of vermomd in een naamlooze vennootschap, zijn aanslagen beramen op wat hij zag als een nieuwe en rijke buit. De waterleidinggronden waren onbereikbaar voor hem. En als niet vroede Gemeentebesturen bijtijds zich beschermers hadden getoond der argelooze bedreigde schoonheid, dan zou binnen een kwart eeuw heel het Hollandsche duingebied, op de watervoorzieningen na, eerst zijn kaal gekapt, daarna afgegraven tot een doodsche gladde zandvlakte (zoo iets als jaren geleden te zien was tusschen Sorghvliet en Scheveningen), vervolgens gestoffeerd met trottoirbanden, rioleeringen en lantarenpalen, en tenslotte volgebouwd met troostelooze straten, miniatuurvilla's en garage's met gele benzinepompen.

De vroedschap van Bloemendaal heeft een dergelijke toekomst van de prachtige duinwereld tusschen haar bebouwde kom en de zee reeds voor een belangrijk deel weten te verhinderen. Overal trouwens in ons vaderland wordt men wakker en begrijpt, dat een klinkend winstje voor vandaag armzalig en onbeteekenend is, vergeleken met de onschatbare moreele, hygiënische en geestelijke (ja, zelfs financiële) winst voor de toekomst, wanneer de Gemeenten beslag leggen op oude landgoederen aan of binnen hun grenzen, op heiden en bosschen, op duinen en kust, — kortom op wat er nog aan natuur over is in het kleine Koninkrijk, vooral in het dicht-bevolkte Holland, waar over een eeuw de steden aaneengegroeid zullen zijn.

De Gemeente Bloemendaal heeft iets voortreffelijks gedaan met den aankoop der gronden langs haar op kundige wijze aangelegden Zeeweg. Maar zou zij de logische doorwerking van deze lofwaardige daad nu tegenhouden, door die gronden tenslotte toch niet te bewaren in de ongeschonden en zeld-

zame bekoorlijkheid, waarmede zij gevormd zijn door krachten, die niet als schadelijk voor de menschen moeten worden bestreden, maar door hen geëerbiedigd als van hooger oorsprong?

Van een vooruit-ziende Vroedschap is niet anders dan een wijs besluit te verwachten.

Ondergeteekenden betuigen hun volle instemming met de actie van de Ned. Nat. Hist. Ver. (Afd. Haarlem) tegen bebouwing van den Bloemendaalschen Zeeweg en aangrenzende duinterreinen.

C. Baron d'Aulnis de Bourouill.

H. M. van Bemmelen.

H. Heukels.

J. P. de Josselin de Jong.

Prof. Dr. A. A. van Schelven.

Foto J. G. Ferwerda Jr.

Een weidsche pracht, die nimmer geschonden mag worden

DE BLOEMENDAALSCH E ZEEWEG EN... door HENRI POLAK

TIJDENS den oorlog 1914-1918 heerschte er in verschillende takken van bedrijf groote werkloosheid, welker kwade gevolgen men hier en daar poogde te lenigen door werkverschaffing. Het was goed bedoeld, doch in sommige gevallen waren de gevolgen niet bepaald verheugend. In elk geval is dit zoo op twee mij bekende plaatsen. Ten eerste op de Gooische heide beoosten Hilversum, waar men tot bebossching overging, waartoe men een mooi geaccidenteerd terrein nivelleerde en den natuurlijken plantengroei vernielde, zonder dat er iets ontstond, dat op een bosch gelijkt. Ten tweede tusschen Bloemendaal en Zandvoort, waar men een weg naar zee, dwars door de duinen, aanlegde.

Tegen dezen weg op zich zelf is niets in te brengen, al verhoogen zulke wegen ook het gevaar van wandelaars-vandalisme jegens flora en fauna. Doch het gevaar, verbonden aan het maken van wegen door schoone streken, is, dat het aanleiding geeft tot bouwerij, gewoonlijk zelfs tot de afschuwelijkste lintbebouwing. Ettelijke jaren lang bemerkte men echter niets van dezen aard aan of bij den Bloemendaalschen Zeeweg, behalve dan dat aan het westelijke einde eenige ellendige houten gebouwen werden gezet. Het had dus den schijn, dat de nieuwe weg niet zou leiden tot den ondergang van het duinlandschap, dat hij doorsnijdt.

Maar het gevaar sluimerde slechts. Het is ontwaakt en is thans acuut geworden. — Een begin van bebouwing is in aantocht en deze zal, eenmaal aangevangen, niet te stuiten zijn. Indien men er niet in slaagt het onheil af te wenden, zal binnen weinige jaren opnieuw een aanzienlijk gedeelte van „ons” duinbezit vernietigd wezen.

Ik zet „ons” tusschen aanhalingsteekens. Want een zeer groot gedeelte van het Nederlandsche duingebied behoort niet aan Staat, Provincie of Gemeenten, doch is particulier eigendom, zoodat het perikel van verkaveling, bebouwing en ander onheil immer dreigt. Men meene echter niet, dat alles veilig zou wezen, als de Overheid alléén eigenares van het duin zou zijn. Het ééne feit, dat de Staat nog slechts weinige jaren geleden nagenoeg het geheele prachtige duingebied tusschen Katwijk en Noordwijk heeft versjacherd aan eene onderneming, die het heeft afgegraven, zegt genoeg; en het is lang niet het eenige voorbeeld van overheids-„zorg” in deze materie. Maar als publiekrechtelijke lichamen eigenaar zijn, dan kan op deze altijd nog eenige invloed uitgeoefend worden, terwijl particulieren zoo goed als onbeperkt heer en meester blijven. Zoo is het nu zaak zulken invloed uit te oefenen op het

Gemeentebestuur van Bloemendaal, het te overreden zijne noodlottige plannen ten opzichte van den Zeeweg op te geven en er toe mede te werken, dat de binnen de grenzen der gemeente gelegen duinstreek ongerept blijve.

Het zal een zeer sterke invloed moeten zijn. Want verreweg de meeste gemeentebesturen beschouwen het immer toenemen der bebouwing als den grootsten zegen en achten het dus een voornaam deel van hun taak te zijn, bebouwing te bevorderen. De jacht op belastingbetalers doet hen vaak alle andere overwegingen prijsgeven. Zoo is het vooral gesteld met nagenoeg alle gemeenten, die zich in de aanwezigheid van veel natuurschoon verheugen. Deze schoonheid wordt dan dienstbaar gemaakt aan de genoemde jacht. Aan de wanden der spoorwegstations ziet men de bordjes: Vestigt u te . . . heide, zee, bosch, duin. Deze aanlokkelikheden, vergezeld van het verleidelijke „lage belastingen,” worden ook per advertentie den volke bekend gemaakt. Dan komt de V.V.V. — veelal hoofdzakelijk bestaande uit grondspeculanten, bouwondernemers en winkeliers — of „Bloemenvoort Vooruit!” en doet hâar duit in het zakje. Geld verdienen aan bouwterreinen, aan villabouw, aan winkelklanten is eener-, belastingbegeerte anderzijds de drijfveer. Wat er aldus terecht komt van de heide, het bosch, het duin, die als lokaas dienst deden, is den hengelaars onverschillig. Zoodat, ik herhaal het, wel zeer sterke invloed noodig is, om rampen, van de soort als nu Bloemendaal bedreigen, af te wenden.

In het bijzonder zelfs, nu het juist deze gemeente betreft. Want haar bestuur heeft nu juist niet al te veel gedaan om van de schoonheid, die er zoo overvloedig was, een aanzienlijk deel te beveiligen. Voor hen, die Bloemendaal, zeg veertig jaren geleden, hebben gekend, is dit geen geheim. Maar ook anderen, die voor deze dingen gevoelig zijn en met intelligentie om zich heen zien, merken onmiddellijk wat hier verloren is gegaan. Trouwens, dat men het Naaldenveld niet ongerept heeft gelaten en niet lang geleden het Brouwerskolkje groot gevaar liep (eere den heer Leonard Springer, die weigerde plannen voor exploitatie van dat oord te ontwerpen, omdat hij aan zulke schennis niet medeplichtig wilde zijn), zegt genoeg.

Nu waren er echter in den laatsten tijd aanwijzingen, dat het Gemeentebestuur van Bloemendaal tot bezinning was gekomen. Maar het schijnt, dat men zich dienaangaande heeft vergist. Want ware het anders, deze regelen, bedoeld als steun van de pogingen om bebouwing van het duin langs den

Zeeweg te verijdelen, behoeften niet te worden geschreven.

Niettemin sluit ik mij aan bij het dringende beroep op Bloemendaal's vroede vaderen, om de heillooze plannen, die op den ondergang van het duingebied in deze streek zullen uitloopen, op te geven. Zij mogen toch bedenken:

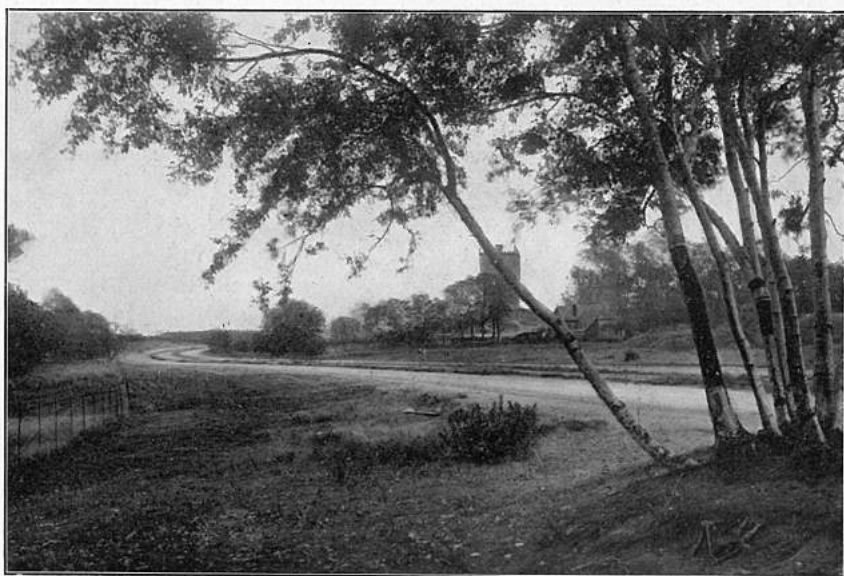
1. dat aan hunne handen is toevertrouwd een kostbaar bezit aan natuur en schoonheid, een schat van dieren- en plantenleven;
2. dat zij dezen rijkdom behooren te bewaren, te beschermen, te vergrooten;
3. dat het hun heilige taak is, deze heerlijkheid te vrijwaren voor aanslagen van jagers op geld en belusten op gewin;
4. dat de menschheid behoefte heeft aan gelegenheid tot verkeer met de natuur, om haar schoonheid te genieten en hare wonderen te leeren kennen;
5. dat de in vrijheid levende vogels, dieren en planten recht hebben op bestaan en dat hun de gelegenheid tot bestaan en zich vermeerderen niet mag worden ontnomen, te minder, waar zulke gelegenheid toch reeds met den dag geringer wordt;
6. dat de wetenschap gelegenheid moet hebben zich te verrijken met kennis, die slechts in de levende natuur is te vinden en dat studie onmogelijk wordt, als men haren objecten de mogelijkheid van bestaan ontnemt.

En zij mogen voorts bedenken:

1. dat de aantrekkelijkheid der gemeente, die zij besturen, geringer wordt, naar mate deze van hare schoonheid wordt beroofd, zoodat verwijzing naar het oude gezegde van de kip en de gouden eieren niet ongeoorloofd is;
2. dat hunne gemeente geenszins noodlijdend mag heeten en dus niet genoodzaakt is uit te zien naar vermeerdering van het aantal gegoede ingezetenen;
3. dat zij ook zedelijke plichten heeft jegens de ingezetenen van naburige stedelijke gemeenten, welker inwoners genot en verpoozing slechts, of voor een groot deel kunnen zoeken in de streek, waar huizenbouw hun nu de gelegenheid daartoe zou ontnemen.

Zoo zijn er dus aanwijzingen van ideëelen en van materieelen aard — zij zijn met de hier genoemde niet uitgeput — te over, die het Gemeentebestuur van Bloemendaal behooren te dienen tot richtsnoer zijner handelingen, als het over het lot van het aan zijne zorgen toevertrouwde duingebied zal hebben te beslissen. Mogen wijsheid en piëteit, eerbied voor de natuur en liefde tot de schoonheid alsdan zijn collectieven geest beheerschen en het leiden tot een besluit, dat allen goeden vaderlanders met vreugde en dankbaarheid zal vervullen, een besluit, dat een eerezuil zal wezen van verstandig beleid en ware vroedheid.

Laren, 3 October 1930, den gedenkdag van Leiden's Ontzet en dag van hoop op ontzet van Bloemendaal's duin uit benardheid.

De berken langs den weg geven aan het landschap een fijne bekoring

Foto H. Boting

Vereeniging tot bevordering der kennis
van het heden en verleden van
Haarlem en Omstreken.

Goedgek. bij Koninkl. Besluit van 31 Mei 1902.

Beschermheer:

Jhr. Mr. Dr. A. RÖELL.

Haarlem 4 October 1930 .

Den Weledelen Heer G.A.v.Schaik ,

Ned. Natuur historische Vereeniging.

afdeeling H A A R L E M .

Weledele Heer ,

In antwoord op Uw brief van September deel ik U mede, dat de Vereeniging Haerlem gaarne hare adhaesie betuigt met Uwe actie tegen de bebouwing van den Zeeweg.

Ik heb getracht foto's te krijgen, die het artikel in De wandelaar zouden kunnen illustreeren, doch dit is mij niet gelukt.

Het leveren van een bijdrage in het genoemde tijdschrift ligt naar het oordeel van het bestuur minder op den weg van de Vereeniging Haerlem
Namens het bestuur der Vereeniging Haerlem

met hoogachting ,

W. J. Raden
veer.

Gaarne wil ik U in het kort mijn meening geven over de bebouwing langs den bekenden Zeeweg.

Wanneer Gemeentebesturen in verzuim zijn inzake het beschikbaar stellen van bouwterreinen of inzake het vaststellen en ten uitvoer brengen van uitbreidingsplannen, ontstaat langgerekte bebouwing langs hoofdwegen, die niet gemaakt zijn voor woonstraten, doch voor verkeerswegen. Dat heet tegenwoordig lintbebouwing en wil zeggen, dat men van die wegen geen spat ziet van de vrije natuur en niets dan huizen.

Indien er in de omgeving van Haarlem één weg is, die behoed moet worden voor dit bederf, is het de Zeeweg. In de Gemeente Bloemendaal is wel een andere plek beschikbaar om een huis te bouwen dan juist langs den eenigen weg, die een weidsch duinpanorama te zien geeft.

A. A. Kok, Architect,
Secretaris van den Bond Heemschut.

MEN heeft mij gevraagd mijn meening kenbaar te maken aangaande een eventueele bebouwing aan den Zeeweg te Bloemendaal. Daar ik echter — schande genoeg voor een Haarlemmer van geboorte — de situatie niet meer voldoende ken, om in dit bijzondere geval een juist en onpartijdig oordeel te kunnen vormen, ben ik nochtans gaarne bereid in een meer algemeen zinn aan het verzoek te voldoen.

Het is in deze en dergelijke gevallen, waar het natuurbescherming betreft, weer eens duidelijk gebleken, dat de inzichten niet onbelangrijk kunnen divergeeren. Ook hier weer heeft de Genestet den juiste blik gehad, toen hij zong:

Niet in de scholen, neen, heb ik gevonden,
En van geleerden, och weinig geleerd;
Wat ons de wijzen als waarheid verkonden,
Straks komt een wijzer, die 't wegdeneert.

Hoe dit alles ook moge zijn, voor mij beteekent in ons kleine, allengs veel te dicht bevolkte landje het verloren gaan van het geringste stukje natuur, of wil men liever natuurschoon, een onherstelbaar verlies. Het moge waar zijn, dat velen onverschillig staan tegen de soms systematische vernieling van

ons vaderlandsche landschap, het moge zelfs waar zijn, dat slechts weinigen van ons volk tot nog toe werkelijk ten volle van de schoonheid van onzen bodem vermogen te genieten, even waar is het evenwel, dat het onjuist is daarom zich van natuurbescherming te onthouden. Gelden hier niet dezelfde motieven als bij de bescherming van ons stedschoon? Is men reeds het vernietigend oordeel vergeten over hen, die men thans smalend de stedschenners heet? En toch weet slechts een nog veel kleinere helft van ons volk het stedschoon naar waarde te schatten. Zou men daarom wenschen naar den tijd van brutaal vandalisme terug te treden?

Zooals de gierigaard op zijn geld, zoo dienen wij op ons natuurschoon te zijn, dit is een plicht van elk rechtgeaard Nederlander.

Het is daarom, dat ik steeds gereed sta, indien men te wapen roept; te meer, omdat het niet slechts een plaatselijk belang geldt, maar omdat een algemeen belang gediend wordt, een algemeen principe te verdedigen valt.

Wanneer dus werkelijk gevaar dreigt, dan wensch ik de verdedigers van het vaderlandsche natuurbesit van ganscher harte groot succes.

Utrecht, September 1930. Prof. W.C. de Graaff.

Foto's R. J. Sanders

De kardinaalsmuts, die den duinbellingen in het najaar een bijzondere bekoring geeft

NIET DE MENSCH ALS GEOLOGISCHE EN BIOLOGISCHE FACTOR IN DE ZEEDUINEN TER WEERSZIJDEN VAN DEN ZEEWEG door Dr. J. F. STEENHUIS

HET bestuur van de afdeeling Haarlem en omstreken der Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging deed mij het verzoek eenige beschouwingen te leveren over het onderwerp: „de zeeduinen ten Noorden en ten Zuiden van den Zeeweg met den mensch als natuurhistorischen factor”. Het is mij steeds aangenaam voor het bestuur iets te kunnen doen, kennende en veelvuldig merkende zijn meer dan normale activiteit.

Het ligt in de bedoeling van het bestuur voornoemd, deze beschouwingen met die van anderen — gelijk zijne leden en schrijver dezes, vrienden van de natuur en hare schepselen — aan te bieden aan de redactie van „De Wandelaar”.

Dat is aan een blad, gedoopt met een schijnbaar ouderwetschen naam, met één slechts in woordenboeken in vergeelde drukken terug te vinden be tekenis. Wie wandelt in dezen tijd van groote snelheid, die wordt gevolgd door een van nog grootere, in dezen tijd van Het zij mij vergund de overbekende woorden hier niet in te vullen. De Wandelaar, een tribune voor de kenners en bewonderaars van het Nederlandsche landschap en van de bewoners van dat landschap: plant en dier en mensch!

Doch dit verzoek wordt niet gedaan uit vragensdrang alleen, noch worden de kolommen van dit blad opengesteld, gelijk de redactie dit te doen gebruikelijk is. Daar leeft de stille hoop en wordt gekoesterd een sterk vertrouwen, dat de te voeren actie gevolgen zal hebben en dat zij zal zijn een reactie op wat reeds is gebeurd of op iets, waartoe in den geest reeds besloten is.

Daar slingert dan door het Nederlandsche jonge duinlandschap de Zeeweg. Deze Zeeweg heeft allen, die hem gebruiken, doen openbaren de schoonheden van dat landschap. Deze weg is eenig in den lande. Hij is berekend voor ieder, die de vrije natuur wil zoeken. De blik over en in het landschap is vrij. Men moet de schoonheid deelen met anderen. De bevolking in hare veelsoortigheid geniet in gemeenschap. Ieder neemt den ander voor lief. Nauwelijks is men gekomen door de reeds bebouwde strandvlakte tusschen de ruggen van het oude duinlandschap, dat eensdeels Haarlem en Schoten draagt en anderdeels tegen de jonge duinen aanleunt — de strandvlakte, wier uiterlijk van meer dan twee eeuwen geleden Ruysdael heeft vereeuwigd — en heeft men de enkele villa's van Overveen-Bloemendaal, den

watertoren en de waterwinplaats van Haarlem den rug toegekeerd, of Gods vrije natuur strekt zich uit, waarheen de blik zich wendt. De Romeinen, die hier te lande met veroverings- en beschavingsdoeleinden zijn geweest, hebben deze schoonheid nog niet gekend. In de eerste eeuwen dezer jaartelling is deze duinzoom op geheel natuurlijke wijze geworden. Men kent hare natuurlijke geschiedenis in bijzonderheden niet. De wordings- en verwordingsprocessen zijn ons ontgaan. De natuurlijke film, welke gemaakt zou kunnen zijn, is niet ontstaan. De opstuivende en verstuivende zandkoppen en zandruggen, de uitstuivende vlakken en kommen leerden, nauwelijks ontstaan of reeds verworden, kennen de levende natuur. De planten legden vast, zij 't niet geheel. Doch een zekere rust kwam na de reliefvormende krachten van den wind. Die rust werkte aantrekkelijk voor het „dier”. En de primitieve mensch kwam daar en „wandelde”. Mogelijk reed hij ook . . . te paard. Verder zal hij hebben gedaan, wat de primitieve menschen voor hem deden en nog doen: hij zal hebben gejaagd. De mensch werd spoedig een biologische en zodoende ook een geologische factor. Eeuwen lang is de natuur daar aldus blijven heerschen en bleef het jonge duinlandschap daar bewaard.

Heel enkelen zullen het zijn geweest, die daar de natuur hebben bespied, die daar vergetelheid of verstrooiing zochten, die daar stemming of onderwerpen vonden voor hun droomen en gedachten, gelijk deze in gedicht, schilderstuk of bespiegeling worden vastgelegd. Het was de mensch der cultuur, die daar ontmoette den primitieven mensch, den jager en den strooper. En beiden ontmoetten op het strand, van waar nog steeds het ophoogende zand kwam, den visscher en den jutter.

Doch deze idylle is verstoord. De bevolking der steden nam van enkele duizenden toe tot enkele tienduizenden, zelfs tot honderdduizenden, zal straks mogelijk het millioen passeeren. De menschen ontvluchtten de steden en zochten rust, eenzaamheid en vrijheid buiten. Ook in de nabijheid van den Zeeweg. Dat stille rustige Bloemendaal werd uitgebreid en bebouwd tot reeds diep in het stille duinlandschap. De „Hooge duinendaalsche weg” heeft dat villaterrein, dat lusthofpark, die buitentuinen in den rug en het nog ongerepte voor zich. En anderen zijn gekomen, welke bleven in die steden, waar de menschen dicht op elkaar wonen. Zij hebben gepleit

voor alles wat de gezondheid dezer menschen kan verbeteren. Hun pleidooien waren niet tevergeefs: Amsterdam kreeg zijn duinwaterleiding, gelijk ook later Haarlem en nog later Bloemendaal. Men sprak het zoetwaterkapitaal aan, daar vastgelegd door de wetten van de natuur, waarvan het zoute zeewater werd verdrongen. Steeds bleef het regenen en steeds ging een gedeelte hiervan aanvullen de hoeveelheid, waarop de mensch had beslag gelegd. Doch al hebben wij hier een zeeklimaat met de bekende, vertrouwde regenbuien op elk uur van elken dag van elke maand: de mensch greep meer in en het zoetwaterkapitaal slonk boven en beneden. Daar was nog een derde vorm van aantasting: de afzanderijen of zandgraverijen. En een vierde: de bewoner van de steden vroeg toegang tot de duinen en toegangswegen daarheen voor zijn zieken en voor de gezonden tevens.

Dat alles is geleidelijk gegaan en voor iemand, die niet scherp opmerkte, onmerkbaar. Nog zijn er, die den ongerepten toestand hebben gekend of hebben kunnen kennen. Doch hun oogen zijn reeds verzwakt, hun gang is reeds onzeker geworden. Slechts in den geest kan men zich een voorstelling vormen van hetgeen die primitieve jagers en stroopers, visschers en jutters hebben gevoeld en van hetgeen onze droomers, dichters en schilders hebben geleden. Waar zij hunne stemmen hebben doen klinken, werden zij beluisterd en weersproken of gesteund door al die belanghebbende cultuurmenschen van dezen tijd. Daarbij klinkt de derde stem van hen, die de natuur liefhebben om haar zelfs wil. Die kennen de wilde planten en voor wie de wilde dieren zijn al het gedierte. Dat zijn de menschen, die bespieden

de vogels, beschouwen de rupsen, achtervolgen vlinders en torren, die bestudeeren gallen. . . . Ook deze hebben hunne belangen en voelen zich in hunne belangen bedreigd. Zij onderscheiden zich van al de anderen, dat zij niet willen ingrijpen, dat zij niet willen zijn factoren in het leven der natuur. Zij wenschen dat leven te bewaren in zijn oorspronkelijken staat, zij zijn conservatief niet voor zich alleen, doch ook voor dat leven.

Het beeld, dat hier is geschetst, geldt ceteris paribus voor elk land. Overal daar, waar de beschaving wordt betracht, is het groote gevaar ingezien, dat de natuur dreigt. Overal, waar zulks kan, hebben de natuurvrienden gedaan, hetgeen zij meenden, dat hunne plicht was te doen. Zoo is het ook in Nederland. Een klein land, met een sterke toeneming der bevolking en met een eenzijdigheid in de wijze van bewoning. Daar onmiddellijk aan en reeds in de zeeduinen tusschen Hoek van Holland en Alkmaar en in het daaraan grenzende polderland in zijn verschillende onderdeelen wonen reeds meer dan één millioen en straks meer dan twee millioen menschen. Het is niet alleen denkbaar, doch vermoedelijk reeds meer dan half in den geest gerijpt, dat straks, d.i. in de naaste decennien, er zal zijn een doorlopende villa-bebouwing van dien „Hoek” van Holland tot de Hondsbossche zeevering.

Alleen zal die villa-bebouwing er niet zijn: ook de huizen en moderne „stulpen” van hen, die zich met geringere ruimte moeten tevreden stellen, zullen daar verrijzen. Het vrijwel waardelooze duinterrein is in luttele jaren tot een waardevol object geworden. Die steeds aangroeiende huizen-straten-villaparken-complexen zullen steeds enger omsluiten de andere

Storm over het duin

Penttekening van Annie Roes

belanghebbenden. Er zal onder de oogen worden gezien, inhoeverre de waterwinplaatsen van het Westland, Den Haag, Wassenaar, Leiden, Noordwijk, Amsterdam, Haarlem, Bloemendaal, Noordholland, Velsen, Egmond aan Zee en allicht nog meer zullen zijn te handhaven. Met klem zal worden gevraagd naar terreinen, geschikt voor de ontspanning van den gezonden en de weldadige rust van den zieken stedeling. Nog voor andere belangen zal worden gepleit. Reeds nu, gelijk te voren en ook hierna, komen de natuurvrienden op voor hun wenschen en idealen. Zij vragen dat voor zich, zij eischen dat voor de kinderen der natuur, zij weten dat noodig voor den droomer en den zoeker, den dichter en den schilder. In die vragen staan zij niet alleen. Zij zijn bewoners van een beschaafd land, met de rechten en plichten van de burgers van een welgeordenden staat. Zij weten dat de mensch alleen van brood niet kan leven. Evenmin is het water niet voldoende. Zij vragen het recht zich te handhaven voor dat deel der schepping, dat zonder hun steun zal worden vernietigd.

Er is een verhaal of overlevering, dat Koning Frederik de Groote eens den strijd tegen de musschen heeft aangebonden. Het behoeft niet te worden betoogd, dat die strijd nutteloos is geweest. Doch

evenmin behoeft het te worden betoogd, dat een natuurlijk landschap met zijn flora en fauna zeer gemakkelijk is te vernietigen.

Niet onmogelijk is het duinlandschap aan weerszijden van den Zeeweg het bijna of op zijn minst ongerepte gedeelte van den jongen Hollandschen duinzoom. Als zoodanig is het uniek.

Als prototype van de bebouwing kunnen de villa-terreinen rondom Bloemendaal gelden. Deze zijn een lust voor het oog, doch de natuur van vroeger is verdwenen.

In den tijd, dat de Bloemendaalsche duinen meer vergeten waren dan thans, is in het gemoed van een jeugdigen bewonderaar der natuur, van Frederik van Eeden, het wonderbare kunstwerk gegroeid, dat als de kleine Johannes zijn weg door de wereld heeft gevonden.

Wanneer wij Nederlanders in het algemeen, wij Hollanders in het bijzonder, er in zullen slagen te midden van die steden-complexen van straks het droomland van dien kleinen Johannes te bewaren, zoo zal de wereld tot ons komen om achter de moderne badplaatsen en voor de miljoenensteden de natuur nog te kunnen beluisteren en bewonderen.

Haarlem, 13 September 1930.

De uitgifte van een stuk duinterrein, teneinde dit als bouwgrond te gebruiken, is, nu wij in de omgeving van Bloemendaal zoo weinig oorspronkelijks nog bezitten, in hooge mate af te keuren.

Het duinlandschap toch behoort aan de gemeenschap en die mogen wij het toch reeds zoo schaarsche duinterrein niet onthouden. Lezen wij, wat de in 1901 overleden botanicus F. W. van Eeden over het duinlandschap rondom Haarlem zegt, en vergelijken wij hiermede, wat thans te aanschouwen valt, zoo komen wij onafwijsbaar tot de gevolgtrekking, dat dit duinlandschap binnen een halve eeuw onherstelbaar voor ons allen zal verloren zijn. Elke bebouwing aan den Zeeweg acht ik uit den boeze, wijl daarmede een belangwekkend gedeelte natuurschoon voor goed vernietigd wordt.

De Hoogleraar aan de Landbouwhoogeschool,
J. van Baren.

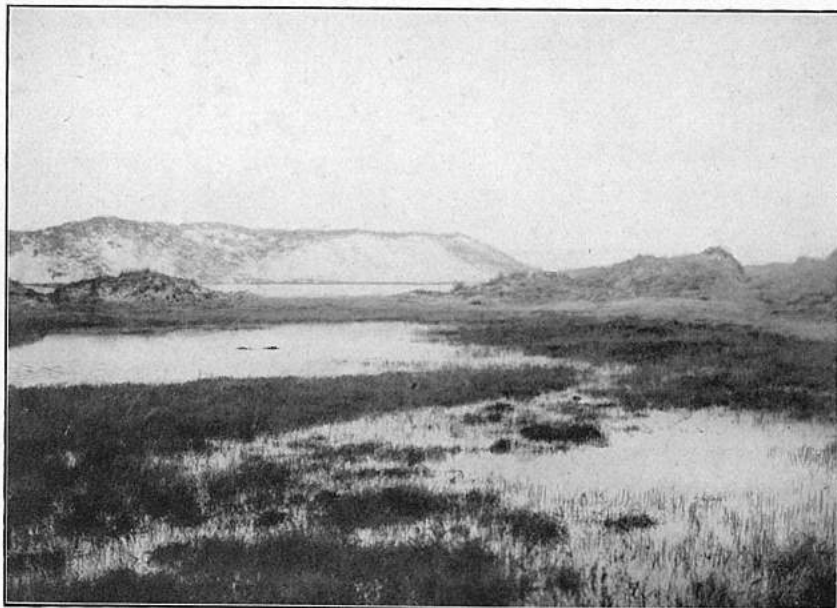
Prof. Dr. H. A. van Bakel, Hoogleraar bij de faculteit der Godgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam, schrijft ons:

Toen onze verre voorzaten zich hadden neergezet in deze streken, hadden zij de volle weelde der natuur voor zich, maar zooals wij cultuurmenschen van haar genieten — dat konden ze niet. Wij echter, die haar schatten kennen, haar ongerepte heerlijkheden liefhebben, wij komen ertoe, ons ondanks, door de stuwing onzer menigte, door de zonde van te veel te denken aan eigen genot, aan het koninkrijk dier natuur almeer te ontnemen, haar territoire almeer te kortwieken.

Wonderlijke tegenstrijdigheid! Wie er het oog voor opent, protesteert: Spaart toch die schoonheid! Laat uw claxon de serene stilte toch niet overal verscheuren! Gunt mensch en dier een plekje, waar ze voor de onrust uwer beschaving veilig zijn!

Zullen wij dan straks alléén in de eenzame, verre bergen het „De heemlen roemen des Eeuwigen eere” kunnen hooren? Maar ’t klinkt toch zoo nabij. En wij kunnen niet buiten de aanraking met het Hoogste om hier vrede te vinden.

Gij, in wier vermogen ’t ligt, ontnemt ons van ons heerlijk duinland het allerlaatste niet!

*Waar de zon weerkaatst in de vogelrijke
duinplassen*

ONZE DUINEN door A. MELLINK

*„Daar is het blanke zonlicht overal
En vult de dag zijn beker tot den rand.”
(Augusta Peaux)*

HET was daar in het alleroostelijkste deel van ons land, dat de onderwijzer ons zoo geestdriftig kon vertellen van de heerlijke, vrije duinen, waar men zoo ongestoord kon stoeien in uitgestrekte duinvalleien, rollen van de hellingen en dat alles onder verre begeleiding van het machtige brandingsgeruisch der Noordzee. En van harte stemden we na zoo'n les in met het frisch Hollandsche lied:

Waar de blanke top der duinen
Schittert in den zonnegloed
En de Noordzee vriend'lijk bruisend,
Holland's vlakke kust begroet.....

Maar voorloopig zou ik slechts de duinen kennen van mijn jeugdige phantasie en eerst vele jaren later voerde mij het levenslot naar het schoone Noordze-eiland Terschelling met zijn toenmaals nog vrijwel ongerept duingebied, nog niet door boschaanplantingen verfraaid of.... bedorven? En inderdaad in dit prachtige duinlandschap schitterde de zon op helmgekuifde en kaalgestoven duintoppen, weerkaatste in de vogelrijke plassen der uitgestrekte valleien en de Noordzee zong haar machtigen, steeds voortdurenden en nooit eentonigen natuurzang op die eenzame blinkende stranden.

„Naar het zeegeruisch zal ik nog dan verlangen,
Als diep in het zand mijn hoorloos oor vergaat;”

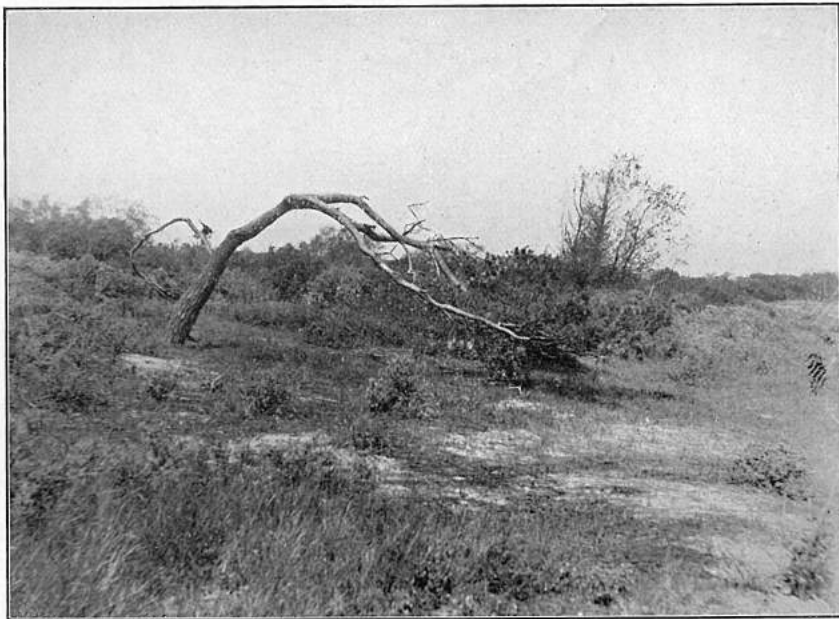
Zoo vertelde eens Frederik van Eeden zijn gevoelens bij duin en branding en ik zou voor mij persoonlijk kunnen zeggen, dat de herinneringen

aan mijn omzwervingen door het heerlijke, vrije gebied der ongerepte Skielger duinen met hun fauna en flora, „groeiende en bloeiende, zooals God het geliefde”, mij in mijn geheele leven bij zal blijven.

Wat een verschil met de natuur in één onzer groote droogmakerijen, waar ik later korten tijd woonde. Rechte, strakke wegen en spaarzame, loodrecht daarop staande dwarswegen hebben daar grondig afgerekend met intieme begrippen als paadjes en wegjes zonder heg of steg. Geen vierkante meter vrijheid en men voelt zich gevangen als een kooivogel. Maar in de verte aan den Westelijken horizon blauwden de veelbelovende duinen van Kennemerland, die herinneringen wekten aan jeugdige phantasieën van vrijheid en heerlijkheid. Daar was het gebied van zuivere, frissche lucht, met geuren uit drogen bodem, van blonde helmen en blanke meeuwen, vrij in alle richtingen, zelfs tegen de hellingen omhoog.

Maar de Kennemer duinen stelden zoo te leur, wat die vrijheid betrof. Overal de bekende „461-bordjes”, hoogst actief gesteund door plichtsgetrouwe koddebeiers, die met forsch geluid en harde knuppels de gebieden hunner lastgevers bewaakten. En zoo kon het groote publiek één der mooiste en karakteristieke gebieden van ons vaderland slechts zien vanaf den straatweg naar Zandvoort, een enkele uitzondering daargelaten zooals in het mooie Naaldenveld, waar de vriendelijke eigenaresse zoolven aan zich heeft verplicht, die in de vrije wandeling op dat gebied een rustig contact met de natuur zochten.

Want de Kennemer duinen hebben een groote

Strijdtype van den groven den

Foto A. Mellink

bekoorlijkheid. Wel is de waterrijkdom van vroeger verdwenen en men kan niet meer, zooals de landbouwer Hulsebosch van het Panneland me vertelde, in den winter over bevroren duinplassen den afstand van Vogelenzang naar Zandvoort grootendeels per schaats afleggen, maar er is nog steeds een groote rijkdom aan landschapsschoon, flora en fauna.

In de Amsterdamsche Waterleiding of op het landgoed „Duin en Kruidberg”, waarvoor toegangskaarten beschikbaar zijn, kan men in alle richtingen rondzwerven.

Hier worden de uren tot minuten gereduceerd en het stemt ons gelukkig, dat hier nog een gebied is, ver van het drukke jachten der steden, waar men eens tot zichzelf kan komen. Vooral boeit ons hier de haast oorspronkelijke natuur, sinds de eerste eeuwen onzer jaartelling nog maar weinig veranderd. Het is een landschap, waar men in half droomende bewondering doorheen kan zwerven, zoo alleen stil voor zich heen, genietende van het harmonieuze geheel van geur en kleur en verre verschieten, ten slotte afgesloten door de eeuwige zee.

Maar ook in zijn onderdeelen en eenheden is het duinlandschap van een groote bekoorlijkheid. Over allerlei bijzonderheden van de planten en dieren zal ik hier nu niet spreken, want daarover verschijnen in dit blad wellicht afzonderlijke artikelen. Maar toch zal een wandelaar, niet bioloog, wien in het algemeen meer de machtige verschijning van het geheel boeit, niet ongevoelig zijn voor de honderden fijne details, die de duinen ons geven van die eenvoudige verschijnselen met dieperen grond.

Want die geheele flora met haar grijze duin-

doornvelden, duinrooshellingen, schitterend blauwe slangenkruid- en toorts-standaarden, ze heeft haar strijd te voeren tegen droogte, zand en wind.

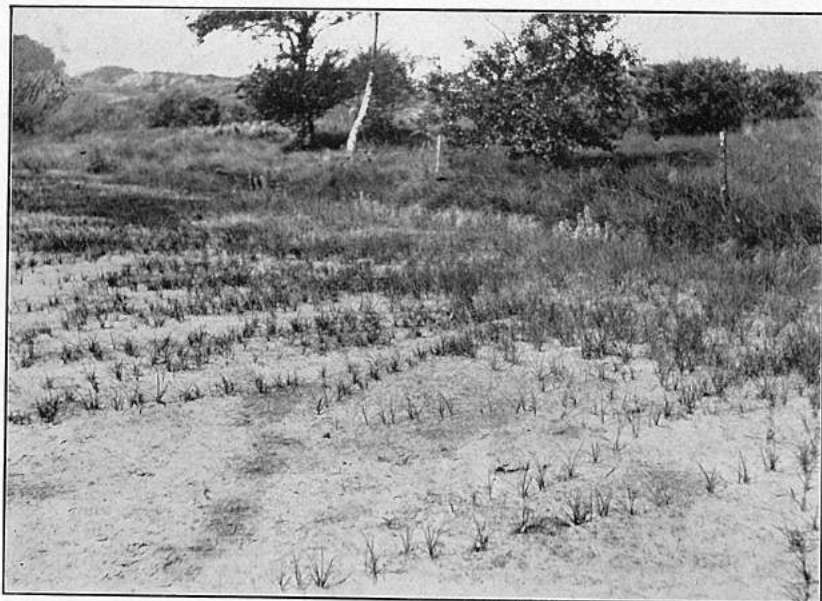
Hoe spreekt ons niet de naar het Oosten omgegeeselde pijnboom van zijn taai volgehouden strijd met de krachtige Westenwinden, die hem neerduwden op den bodem bijna, waar hij zijn bestaan alleen kon redden door een bossig wirwar van dichtineengevlochten takken, waarin de rukwinden stranden.

En daarom zoekt in het gure getij de vogel er zijn schuilplaats in tegen koude, regen of felle vlagen en de bewijzen van zijn normale spijsvertering vallen onder de zitplaats, waar een jonge vlierstruik ons verklapt, wat er dien dag op het vogelmenu stond.

Is het ook niet interessant voor het begrip van de plant als een levend, bewegend en strijdbaar organisme, om eens te letten op de zandzegge, die triumpheerend haar wortelstokken vooruit zendt in het verlaten aardappelveldje en dit met gretigheid weer inlijft bij de natuur, waaraan de mensch het tijdelijk had ontnomen? Regelmatig en vast schrijdt de plant daar voort, alsof ze door menschenhand gepoot was.

Zoo zijn er honderden van die voor ieder waarneembare kleine en toch zoo aardige biologische bijzonderheden in het duinlandschap, die ons het schoone geheel nog meer doen waardeeren.

Nu kosten de toegangskaarten geld en er leven zoo vele minder gegoede medemenschen in het aangrenzende polderland, duizenden, ja honderdduizenden in de naburige steden, die snakken naar rust, vrijheid en natuur, die de duinen ons nog kunnen geven. En al mogen er enkele elementen tusschen

De zandzegge zendt triumpheerend haar wortelstokken vooruit

Foto A. Mellink

schuilen, die door vandalisme vernielen, wat in jaren opgroeide, ook die ruwe gezindheid zal langzamerhand door schoolwerktuinen en Floraliadagen ten goede keeren.

Heerlijke vergezichten biedt ons nu al de nieuwe Zeeweg, die ons over hoog en laag van Bloemendaal naar het strand voert en ons brengt door vroeger onbereikbare schoone duinvalleien, rijk begroeide hellingen en ons althans een blik gunt in het heerlijke landschap, overigens door prikkeldraad en gaas nog zorgvuldig afgesloten. Vooral het gedeelte van Zandvoort tot Bloemendaal aan Zee is m.i. één der mooiste wegen uit ons land. Links de Noordzee met strand, branding en vogelleven, op den achtergrond afgesloten door de pieren van IJmuiden in de wazige verte, rechts een onvergelijklijk mooi panorama over één onzer prachtigste duingebieden, dat met talloze ruggen en valleien een uur ver zich uitstrekt, tot waar de Kennemer bosschen hun aanvang nemen. Bebouwing op dit weggedeelte zou een aanslag zijn op één der schoonste landschappen uit ons vaderland. Moge het nooit zóóver komen, dat we „onze” duinen zelfs niet eens meer kunnen zien.

Maar óók de Zeeweg, die zich midden door de duinen slingert, zal veel verliezen, als zijn mooie

uitzichtspunten worden weggenomen door welk prachtig landhuis dan ook. Mocht het toch tot bebouwing komen, dat die dan spaarzaam zij en de mooie vergezichten niet worden weggenomen. Ons geheele volk heeft daar een weliswaar nog ongeschreven recht op.

Dat groote gevaar voor ons land en volk te verhoeden is de taak der gemeente Bloemendaal, der provincie Noord-Holland en van onze geheele natie, door het stichten van een groot duin-natuurmonument. Links en rechts van den Zeeweg moest het daar in de toekomst liggen, het groote nationale duinpark, waar de duizenden uit de dichtbevolkte centra levensvreugde en gezondheid kunnen opdoen, waar voldoende ruimte is voor de wandelaars, die graag eens met de natuur alleen zijn en waar nog een flora groeit, een fauna huist, zooals we die in het rijke duingebied kennen. De Erfgooiers gaven ons dezer dagen zoo'n prachtig voorbeeld van welwillende medewerking aan een groot doel, waartoe zonder twijfel de bezitters der groote duinterreinen wel bereid zullen zijn, als overal goed is doorgedrongen, dat zoo'n stichting van een onschatbare betekenis voor land en gewest zal zijn, nu reeds en nog meer in een verre toekomst.

Haarlem.

October 1930.

Ik bepaal mij tot de verklaring, dat ik Uw streven met groote instemming volg en spreek de hoop uit, dat U dit mooie doel zult bereiken.

K. Ter Laan.

Haarlem, (Garenkokerskade 31rood), 28 Sept. 1930.

AAN

*De Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging,
Afdeling Haarlem en Omstreken.*

De Algemeene Vergadering van het Teekencollege „Kunst zij ons Doel”, bijeen op 25 September l.l., verklaart zich tegen *elke* bebouwing van de gronden langs den Bloemendaalschen Zeeweg, omdat daardoor, hoè gering de bebouwing ook mocht zijn, het natuurschoon van dat duinlandschap onherroepelijk wordt vernietigd.

Namens de Algemeene Vergadering,

w. g. A. Miolée.

Werkend lid der Vereeniging „Kunst zij ons Doel.”

Mijne Heeren,

Van de gunstige gelegenheid, mij aangeboden door de in bovenstaand schrijven vermelde opdracht der algem. ledenvergadering van „Kunst Zij Ons Doel”, alhier, mag ik niet nalaten gebruik te maken. Ik kan niet nalaten persoonlijk adhaesie te betuigen met Uw zéér sympathiek streven, om het duinlandschap-gelegen aan de Noord- en Zuidzijde van den Bloemendaalschen Zeeweg, voor zoowel geheele als gedeeltelijke bebouwing te behoeden en de ongerepthed van dat natuurschoon voor tijdgenoot en nageslacht te bewaren.

Gedurende een lange reeks van jaren heb ik als landschapsschilder in de duinen bij Haarlem een onuitputtelijke bron van stof voor mijn werk gevonden en meen uit dien hoofde, méér dan menig ander, tot beoordeeling van wat tot instandhouding dier schoonheid dienstig kan zijn, over de vereischte bevoegdheid te beschikken.

Met leede oogen heb ik indertijd den aanleg van bedoelden Zeeweg aangezien, wetend, dat die aanleg de kiem bevatte van den ondergang dier schoonheid en de sereniteit van het landschap en ben te velde getrokken tegen in de plaatselijke bladen voorkomende reclame-achtige artikelen, die dien aanleg toejuichten en aanprezen als een verbetering.

Helaas met weinig succes, en eveneens helaas heeft de tijd mij gelijk gegeven!

Er is in den loop der jaren door bebouwing en aanleg van z.g.n. „verkeerswegen” in Haarlem’s omstreken reeds zóó onnoemelijk veel natuurschoon vernietigd, dat met alle mogelijke middelen dient te worden gestreden om het weinig overgeblevene tegen de schennende handen van het grove materialisme te beschermen.

Bebouwing met behoud van natuurschoon is absurd. Het een sluit het ander uit en vormt feitelijk door het gebruik dier woorden in dat verband een contradictio in terminis.

A. Miolée.

Ofschoon in het algemeen moet worden erkend, dat een ruime zich aan het landschap aanpassende bebouwing natuurschoon niet in gevaar behoeft te brengen, meenen ondergeteekenden, dat in het bijzonder langs den Nieuwen Zeeweg elke bebouwing in beginsel volstrekt is af te keuren.

Immers, de groote bekoring van den Nieuwen Zeeweg is juist gelegen in deze tegenstelling, dat men in het overigens dicht bewoonde Kennemerland een weg kan volgen, die *geruimen tijd* door een *absoluut ongerept duinlandschap* voert en daardoor eenig in ons land is.

Aan deze zeer bijzondere charme zal iedere bebouwing, hoe goed ook bedoeld, een einde maken.

Overveen, 17 October 1930.

C. A. Honig

Adr. Honig

Mr. IJ. J. H. v. d. Meulen

P. J. Roosegaarde Bisschop

H. A. Barnouw

K. C. Moonen

J. H. Ledeboer

Mr. A. S. v. Nierop

B. Grijpink

P. W. Waller

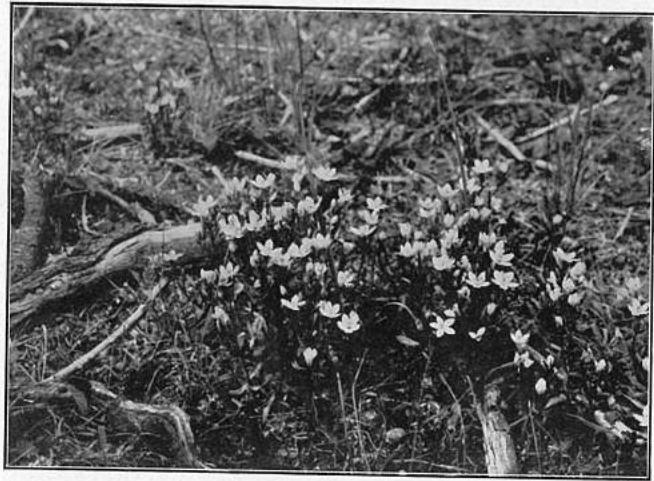
Ir. A. G. v. Steeden

H. E. J. Huijsser.

Foto's C. Sipkes

Aardbommel op blauwe zeedistel

Strandduizendguldenkruid

BESCHERMING VAN DE FLORA IN DE HAARLEMSCHE DUINEN door C. SIPKES

LAAT ik eerst met een enkel woord de duinflora schetsen, waarom het dan ook gaat, wanneer we de duinen tusschen Haarlem en de zee willen beschermen.

Zeker, het landschap mag aanspraak maken op onze waardeering, de sociale eischen van buitenleven, die door alle volks-hygiënist op den voorgrond gebracht worden niet minder, de plantengroei van onze duinen is van dien aard, dat het een verlies zou zijn voor de wetenschap, wanneer deze verloren ging en geen gelegenheid kreeg tot herstel in die duinen, waar ze door ingrijpen van den mensch achteruit gegaan is.

De duinflora is te verdeelen in twee geheel verschillende plantengemeenschappen, nl. die van de kalkrijke duinen, dus de duinen ten zuiden van de lijn Bergen-Bergen aan Zee, en die van de kalkarme duinen, zooals we die vinden ten noorden van die lijn. De uitzonderingen op dezen regel zal ik hier maar buiten beschouwing laten.

Deze laatste duinplantengemeenschap, die van de kalkarme duinen, bestaan uit dezelfde planten als van de heidevelden: Struikheide, Dopheide, Kraaiheide, Gagel, Zonnedauw, Nachtorchis, meer naar het strand, waar het kalkgehalte iets hooger wordt, ook Harlekijn-Orchis, om op vele plekken dicht bij zee over te gaan in een plantengroei, die op meer kalk duidt, als Parnassia, Pirola en Moeras-Epipactis en die feitelijk al behoort tot de plantengemeenschap van de duinen bezuiden Bergen, waarom het hier gaat.

De kalk-duinflora is een samenraapsel van soor-

ten uit de Aziatische en Zuid-Oost-Europeesche steppen, van de Midden-Europeesche kalkheuvels en van de zandige kustgebieden van den Atlantischen Oceaan.

De *duinroos* (*Rosa spinosissima*, syn. *pimpinellifolia*) is een typische steppenplant, zooals deze groeit in Midden-Siberië, ook op de bergen van Armenië (Prof. Stomps), om verder in Europa zeldzaam te zijn behalve in onze duinen, waar ze op heele hellingen de eenige plant is, die er groeit.

De *Geoörde Silene* (*Silene Otites*) komt uit Zuid-Oost-Europa, evenals het *Kali- of Loogkruid* (*Salsola Kali*); de *Zeedistel* (*Eryngium maritimum*) en de *Strandwinde* (*Convolvulus Soldanella*) komen van de kust van Frankrijk en Engeland, het Hondskruid (*Anacamptis pyramidalis*) is eveneens afkomstig uit het Zuiden, al is dit niet uitsluitend een kustplant en de *Kruisgentiaan* (*G. cruciata*) en andere Gentianen hooren thuis in de kalkheuvels van Midden-Europa, terwijl soorten als de *Muggen-Orchis* (*Gymnadenia conopsea*) en *Parnassia* ook wel in vochtige plekken in het oosten van ons land groeien, doch minder algemeen dan in de duinen.

De meeste van de bovengenoemde soorten met nog tientallen andere als *Galium verum* en *Mollugo*, *Echium vulgare*, *Herminium*, *Sturmia*, alle soorten, die als echte duinplanten te beschouwen zijn, omdat ze buiten de duinen in ons land bijna niet voorkomen, groeiden vroeger zeer overvloedig in de Haarlemsche duinen.

De waterleiding heeft echter de moerassige plekken doen indrogen, zoodat *Parnassia*, *Gymnadenia* en *Gentiana Amarella* zeldzaam geworden zijn, de

Foto C. Sipkes

Welkom, vreemdeling!

steeds talrijker konijnen den plantengroei op de hellingen kort houden, zoodat soorten als *Anacamptis*, een prachtig rood orchideetje, *Silene nutans* en *Eupactis latifolia* het zwaar te verantwoorden hebben. Tevens komen de berkenboschjes in verval door de onmogelijkheid van het uitgroeien van de kiemplanten van jonge boomen onder de afstervende oude, zooals dat in andere, minder konijnenrijke duinen het geval is.

Een derde aanval op de duinen, dien we momenteel te verduren hebben, is de villa-bouw. Men meene niet, dat er veel van het oorspronkelijke landschap er den plantengroei overblijft, wanneer een duinstreek met villa's bebouwd wordt. Het Naaldenveld bij Haarlem, de Kievit bij Wassenaar en tallooze andere plaatsen hebben ons het tegendeel geleerd, al is natuurlijk een zoo ruime bebouwing denkbaar, dat de schending van het landschap beperkt blijft tot een aantal daken, die boven het groen uitsteken.

Wat momenteel dreigt in onze Haarlemsche duinen, is bebouwing langs den Zeeweg, waartoe de gemeente Bloemendaal een strook gronds aangekocht heeft. De motiveering van dezen aankoop was „tot behoud van het natuurschoon". Men acht nu een ruime bebouwing niet in strijd met behoud van natuurschoon, een opvatting, die wel niet door de meeste natuurkenners (en ik versta hieronder ook kenners van het landschap als schilders) gedeeld zal worden. Het duinlandschap wordt *altijd* geschonden, door *ieder* menscheijk werk behalve dan bebossching, wat toch feitelijk slechts „hulp aan de Natuur is".

Nu zou het een onredelijke eisch zijn alle stadsuitbreiding en villabouw tegen te willen gaan, omdat er natuur door vernield werd. Geen onredelijke eisch is het echter, wanneer de beschaafde wereld verlangt, dat deze bebouwing niet plaats heeft in de *allermooiste* duinen. Hiertegen is gezondigd bij de

bebouwing van het Naaldenveld, hiertegen dreigt gezondigd te worden, wanneer aan den Zeeweg gebouwd wordt. De Commissie voor gewestelijke stadsuitbreiding is geen bewonderaarster van deze plannen, doch de Gemeente meent op grond van een jaren geleden goedgekeurde rooilijn, ondanks het feit, dat Gedeputeerde Staten bij den aankoop van de gronden, hun goedkeuring voorbehielden ten opzichte van de bebouwing, toch aan het bouwen te kunnen gaan. Ruimte voor bebouwing is er nog voldoende, zoowel in de gemeente Bloemendaal ten zuiden van het Kimheim-park als in de Overveensche duinen, behorende tot de Gemeente Zandvoort, gelegen langs de spoorlijn Overveen-Zandvoort. Bouwen langs den Zeeweg levert het gevaar op, dat de gronden in de buurt in waarde stijgen en brengt de bebouwing in een landschap, dat nu nog ongerept is. Want de waterleiding en de konijnen mogen den plantengroei veel schade toegebracht hebben, het schitterende landschap, de lange valleien met berkenboschjes, de groote vlakten, vroeger moerassig, nu ten deele als aardappelland in cultuur, zijn als zoodanig ongerept, terwijl in onze andere Haarlemsche duinen, die ten zuiden van de lijn Haarlem-Zandvoort liggen, tallooze kanalen het landschap doorsnijden.

Ook zullen in de toekomst, wanneer de duinen tusschen Bloemendaal en de zee Natuurmonument zouden worden, door bepaalde maatregelen nieuwe stuifkuilen het aanzijn kunnen geven aan moerassen en plassen, terwijl de ervaring, in andere duinen opgedaan, geleerd heeft, dat konijnen zeer goed uit te roeien zijn of ten minste beperkt kunnen worden tot zoo'n gering aantal, dat de plantengroei er niet onder lijdt.

Wie boven op het Koninginneduin staat, een duintop van pl.m. 60 M. hoogte, overziet de duinen tot aan het strand.

Eerst komen er uitgestrekte, langgerekte berkenbosschen, die daar spontaan opgegroeid zijn. Hier en daar staan groepjes grove dennen, die geplant zijn of staan hoeken met lage eiken, jonge Oostenrijksche dennen, beide door de menschen gebracht. Vroeger groeiden in deze berkenboschjes veel Kever-Orchis en Wintergroen (*Pirola rotundifolia*) doch sinds de waterstand zoo laag is, zijn deze veel zeldzamer.

De hellingen en toppen zijn hier, behoudens enkele stuifplekken en ondanks de vele konijnen, vrij goed begroeid. Het duinzand is door het hoge kalkgehalte tamelijk vruchtbaar, zoodat *Duindoorn*, (*Hippophaes rhamnoides*), *Kruipwilg*, *Bramen* met kruidachtige planten als *Helm*, *Corynephorus*, *Carex arenaria*, *Calamagrostis*, *Reigersbek*, *Driekleurig Violtje* enz. er het zand vrij goed bedekken.

Op de koele noordhellingen groeide vroeger nogal eens *Herminium*, een groen orchideetje, de *Maanvaren* (*Botrychium Lunaria*) en in regenrijke jaren vinden we ze nog wel eens.

Meer in 't noorden was vroeger onder verspreide dennen (Dr. Thysse) vrij veel *Hondskruid* (*Anacamptis*), doch dit is door de konijnen verdwenen.

Waar een enkele hoek afgerasterd is voor dennenbeplanting, zien we plotseling hooge grasgroei en planten als de *Breedbladige wespen-orchis* en *Silene nutans*.

Verder naar zee volgen weer vrij hooge duinen, waarachter de z.g. zeereep met overblijfselen van de vroegere moerasflora: *Kattenstaart*, *Duizendguldenkruid* en op een enkele plek nog *Muggen-Orchis* en *Moeras-Epipactis*.

Waar de wind een nieuwe kuil uitstuift, komt soms weer de knoopige Vetmuur en Duizendguldenkruid, doch door een verkeerde manier van vastleggen van het stuifzand stuiven de randen weer op het laagste middelste gedeelte.

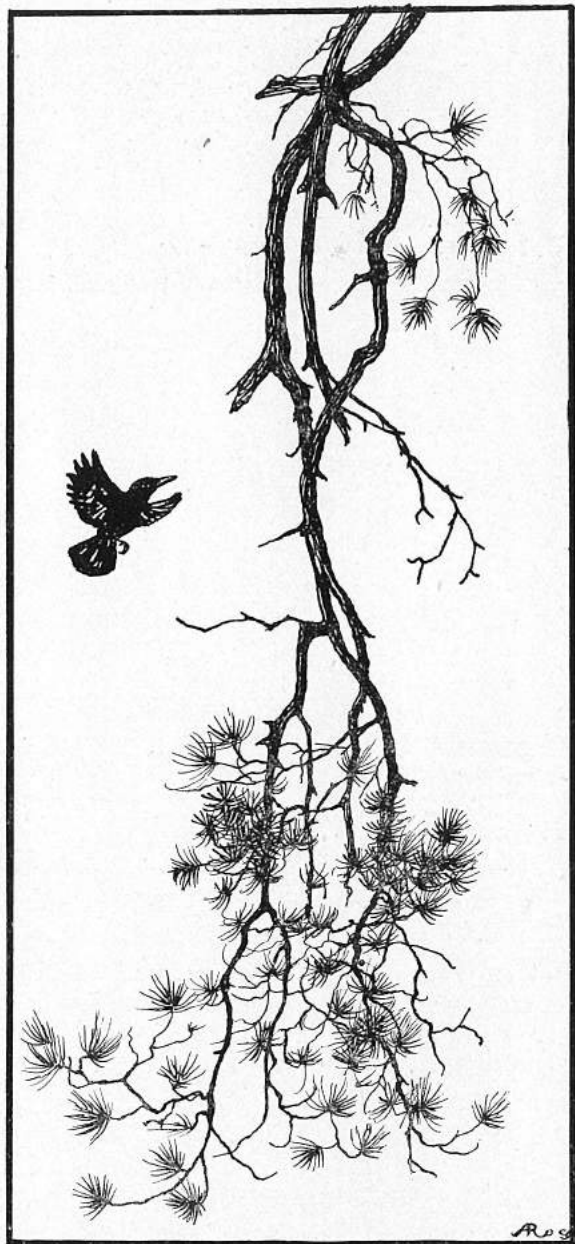
De zeeloper (de laatste duinenrij aan het strand) is goed begroeid met vlier, duindoorn, helm, breed en hoog, een breedte en hoogte, die nog steeds toeneemt door het aanstuiven van zand vanaf het strand, welk stuifzand door dien dichten plantengroei vastgehouden wordt.

Zoo is het duinlandschap en de flora van de Bloemendaalsche duinen iets, dat waard is voor de toekomst behouden te blijven. Ruimte om te bouwen is er elders, op goede, doch iets minder mooie, terreinen voldoende. De vraag naar bouwterrein is in dezen malaise-tijd trouwens zeer matig. *Dit vraagstuk mag trouwens niet incidenteel opgelost worden, maar „gewestelijk”, met de kaart van de streek voor oogen.*

Meent men, dat een gemeentebelang (meestal een vermeend financieel gemeentebelang) meebrengt, dat de mooiste duinen van een streek bebouwd moeten worden, dan bevordert men iets, dat in de toekomst veroordeeld zal worden als een onherstelbare natuurschending. De duinflora mag bestaan uit soorten uit andere streken, de plantengemeenschap als

zoodanig is iets, dat we nergens elders aantreffen.

En de Bloemendaalsche duinen herbergen deze flora en bezitten de mogelijkheid tot herstel.

Penttekening van Annie Roes

Bebouwing van de bedoelde terreinen zou ik *ten zéérste* betreuren. Zoo dikwijls ik van den Zeeweg gebruik gemaakt heb, ben ik getroffen door de zeer bijzondere schoonheid van het landschap daar, een schoonheid die onder bijna iedere bebouwing zonder twijfel in hooge mate lijden zou.

Met dezen bedoel ik dus niet anders dan u de betuiging mijner warme adhaesie te zenden. Alles wat gedaan kan worden om te voorkomen, dat de mooie gedeelten van ons land worden volgebouwd, zal ik steeds van harte gaarne steunen. Ik twijfel trouwens niet, of ook uit een oogpunt van hygiëne (lichamelijke en geestelijke!) is het noodig, dat er plekken overblijven, waar men kan ademen en waar men de oppressie van huizen- en menschenmenigten van zich af voelt vallen.

Herman Robbers.

Foto Mr. W. J. H. Stam

Hier geniet men altijd weer van de indrukwekkende kleurwisselingen van lucht en water

PERSBERICHT

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikt ons onderstaand bericht:

SNELVERKEERS-WEG.

Langs de duinen.

De minister van Waterstaat heeft zijn goedkeuring gebecht aan het plan tot uitvoering van den snelverkeers-weg, die door de duinen van Zandvoort, Bloemendaal en Velsen, van Noordwijk naar het Noordzeekanaal zal loopen.

Zeer waarschijnlijk zullen op de volgende begrooting de gelden voor dezen weg worden aangevraagd.

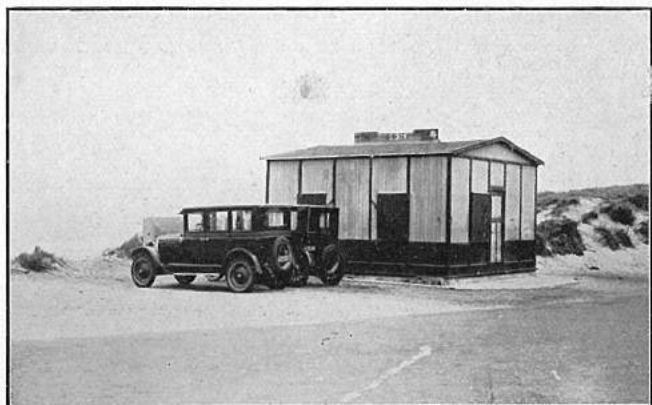
** * **

Dat dit plan tot groote schade van het natuurschoon in onze duinstreek zal leiden, behoeft geen nader betoog. Mocht deze weg tot stand komen, dan beteekent dit een der grootste aanslagen, die ooit op ons duinengebied hebben plaats gevonden.

Wij hopen, dat het Nederlandsche Volk zich krachtig zal verzetten tegen een plan, dat zulke funeste gevolgen zal hebben.

VAN TIENHOVEN, Voorzitter.

J. DRIJVER, waarn. Secretaris.

Foto's Jan P. Strijbos

Het politieposthuisje aan het einde van den Zeeweg - Het foeileelijke ververschingstentje aan 't einde van den Zeeweg

S.O.S. door JAN P. STRIJBOS

VAN de Hollandsche duinen zijn de Kennemerduinen mij wel het liefst. Vooral aan de duinen rondom Haarlem, aan de Bloemendaalsche, de Overveensche en Vogelenzangsche duinen en aan de duinen van Santpoort en Velsen zijn een macht herinneringen verbonden, die mij dierbaar zijn. Misschien staat deze voorkeur in verband met het feit, dat ik er mijn jeugd doorbracht. Elke vrije Woensdag- en Zaterdag-middag, alle Zondagen, elk vrij uurtje werd besteed aan heerlijk en ongebreideld zwerven door dit kostelijke heuvelland. Geen plekje bleef ondoorzocht, alle boschjes en boomen, valleien en dellen, duinrichels en toppen leerden we kennen en op het oogenblik weet ik er nog vrij wat beter den weg dan in plan-Zuid. Als we naar het strand of naar Ymuiden wilden, dan was het vanzelfsprekend, dat ons pad dwars door de duinen leidde. Er was zelfs een periode, dat we bijna avond aan avond naar het Hutje in de Woestijn trokken, diep in de duinen. Dat was meer dan een uur erheen en even zooveel terug, een paar uur op een helling liggen kijken naar de lichtbakken van de troopers, een pijpje rooken en wat praten en tegen middernacht weer thuis. Dat gaf natuurlijk wel eens strubbelingen met de oude lui en niemand begreep wat ons nu toch wel bezielde om in een stikdonkeren avond zoo'n nuttelooze wandeling te gaan maken. We begrepen het zelf eigenlijk ook niet. Pas heel veel later ga je dergelijke dingen beter snappen. Vooral de koddebeiers konden maar niet bevroeden wat ons naar de duinen dreef en als we op hun vraag, wat we toch in de duinen uitvoerden, ten antwoord gaven: „een beetje wandelen”, dan had je hun schampere uitlatingen maar eens moeten hooren. „Wandelen, wandelen, goeie morge, daar zal wel wat anders achter steken. Wandelen, dat

doe je als je gepensioneerd bent en nou als den d... de duinen uit en anders zal ik je leeren wandelen... het tuchthuis in...”

Ondanks alle vermaningen bleven we wandelen, het liefst op verboden terrein, daar was het het allermooist. Alle plekjes kregen natuurlijk namen, fantastische, maar veelzeggende namen, dat bracht onze leeftijd zoo mee. En als ik thans de oude vrienden uit die onvergetelijke jeugd jaren weer ontmoet, dan komen vanzelf al die namen weer op de proppen. Dan raken we niet uitgepraat over de sprookjesachtige kampeernachten in Sluimerdal, de heerlijke tochten door de Lhano, de avonturen in het Eksterbosch en het Wouwenvlak en de geslaagde ontvluchtingen langs het Strooperspaadje, als de koddebeiers ons achter de broek zaten. Vroeg in het voorjaar riepen en lokten de wulpen, haalden we padderik uit de duinplassen, waar het water soms dik was van de eieren van kikkers en padden, taptten berkenwijn, zochten morieljes, beslopen de geheimzinnige grielen en wondervlugge wezeltjes en ontdekten in wazige verten telkens weer nieuwe heerlijkheden, die prikkelden tot nauwgezetter onderzoek, ontdekkingstochten zoo uitermate vruchtbaar voor het fantasierijke jongensbrein. In den zomerdag ging het vaak naar den zeekant, dan was het zwemmen in de zee en stoeien en spelen op het strand. De vrienden gingen dan wel eens hengelen op pieterman op de pieren van Ymuiden, iets waarvoor ik nooit eenige ambitie heb gehad. Ik houd wel van de visschen, maar voor het visschen heb ik nimmer iets gevoeld. Dan kwam het bramenzoeken, een bezigheid waar we allemaal dol op waren. Eerst de bussen vol, dan naar het strand, een bad in het zilte nat, een vuurtje stoken van wrakhout, wat nieuwe duinpiepers poffen in de gloeiende asch en

*„Palenwee” aan het begin van
den Zeeweg te Bloemendaal*

Foto Jan P. Strijbos

dwars door ons jachtgebied, recht toe, recht aan, op huis aan. In den herfst waren er weer andere dingen, die ons bezighielden. Dan trokken de kraaien, de lijsters en kramsvogels of toefden er groote roofvogels in het uitgestrekte gebied. Na zware herfststormen sjouwden we het strand af, op zoek naar papegaaiduikers, alken en zeeëenden en Jan van Genten en in den winterdag bestudeerden we de voetprenten van wezel en hermelijn, van fazant en bonte kraai in de versch gevallen spoorsneeuw, of bouwden takkenhutten waarin het zoo oer-gezellig kon wezen.

Die tijd is allang voorbij. De duinen zijn er echter nog, al is er wel wat veranderd. De prachtige duinplassen, waar de wilde eenden hun nest bouwden en de natte, drassige duinpannen met hun schat van bloemen en vogels zijn verdwenen. Allengs zijn de duinen al droger en droger geworden. Eerst merkte je het niet zoo, maar als je den huidige toestand gaat vergelijken met die uit onze vlegeljaren, dan moet je tot de erkenning komen, dat er wel heel veel verloren is gegaan. Tal van weelderige berkenboschjes konden zich niet meer handhaven en hebben het loodje moeten leggen. Verschillende valleien en vlakten, waar vroeger jaren de grutto's, de kieviten en zelfs tureluurs woonden, moeten het nu stellen zonder de stoffeering van deze weide-vogels. De duinen werden eenvormiger, de boeiende planten- en dieren-associaties der berken- en duinboschjes en van de vochtige duinpannen, de fijne orchideetjes, de weelde van Parnassia en Pirola gingen vrijwel verloren. Sommigen beweren, dat de waterleiding daaraan schuld heeft. Ik ben geen deskundige op dit gebied en durf dan ook geen conclusies trekken, maar con-

stateer alleen het feit van verarming en in sommige opzichten ontfuistering. Toch bleven die Bloemendaalsche duinen een ongekend mooi en groot en onverbrokeerd bezit. Toen kwamen de plannen voor den Zeeweg, den breeden weg dwars door de duinen naar het Noordzeestrand. Ik ben nimmer een voorstander van dien weg geweest, integendeel. Voor de wijze, waarop de weg geprojecteerd en uitgevoerd werd, niets dan lof. Ge hebt ongetwijfeld wel eens een „konijnenpaadje” gevonden en gevolgd, zoo'n aardig door konijnenpootjes platgetreden paadje door de lage begroeiing van de duinen. Lijnrecht doorsnijdt het een helmvlakte, een doornige struik dwingt de snelvoetige knagers even uit te wijken, dan volgt een tunneltje onder wat kruipwilgen en elke hindernis wordt op een ongewilde wijze opgelost, waardoor een prachtig pad ontstaat, waarvan de natuurlijkheid een nauwlettend beschouwer treffen moet. Zoo stel ik mij ook de bisonpaden voor. Welnu, de Zeeweg heeft diezelfde bekoring, een aantrekkelijkheid, welke zijn oorzaak vindt in de groote mate van natuurlijkheid, waarmee deze weg zich door het golvend heuvelland slingert. Op een niet te verbeteren wijze is gebruik gemaakt van de niveauverschillen, van de inzinkingen in de duinrichels en de prachtige welvingen en glooingen der heuvels. Maar als je droomt van een groot en ononderbroken natuurmonument, dan voel je zoo'n weg als een bedreiging, een begin van versnippering, een door tweeën hakken van een uit een natuurhistorisch oogpunt zoo belangwekkend complex, dat geologisch, faunistisch, botanisch en landschappelijk een eenheid vormde. De gedachte, dat een dergelijke weg in de toekomst weer aanleiding zou kunnen geven tot

verdere versnippering, drong zich op. Was het niet het eerste symptoom van de olievlek, die zich al verder en verder zou uitbreiden, in niet te stuiten tempo? Er werd wel beweerd, dat de gronden langs den Zeeweg niet bebouwd zouden worden, maar we kennen dergelijke vage beloften. Langzaam maar zeker zou het kwaad zich al dieper en dieper het land invreten. Natuurlijk bracht de weg ook tallooze niet te onderschatten voordeelen. Iedereen, die daar lust in had, kon nu een blik werpen in het hartje van de breede duinen, zich verlustigen in den rijkdom van de Bokkendoorns, de Groote Olmen en het Exerceerveld, genieten van de zeer bijzondere schoonheid van de breedste en mooiste duinen van ons land. Het is verheugend, dat er in zoo'n ruime mate gebruik gemaakt wordt van deze verbinding met het strand, niet alleen door motorrijders en automobilisten, maar vooral ook door dagjesmensen en kampeerdere en wandelaars.

Een paar jaar terug had het maar een haar gescheeld, of de terreinen langs den Zeeweg waren in handen gevallen van een bouwgrondexploitatie. In je hart dacht je toen: „Zie je nu wel, daar heb je het al.” Gelukkig werd dit plan op het nippertje nog geketst. Thans heeft de gemeente Bloemendaal dergelijke aspiraties: zij wil een strook grond aan beide zijden van den weg bestemmen voor bouwgrond. En nog wel onder het motto „het behoud van het natuurschoon door bebouwing”. Het is de bedoeling de gronden in zeer groote perceelen te verkavelen, stukken van niet minder dan drie bunder en met niet meer dan één landhuis of villa op elk perceel. De gemeente Bloemendaal heeft geen schoonheidscommissie, waarin we vertrouwen kunnen stellen en we hebben dar ook in geen enkel opzicht eenigen waarborg, dat daar landhuizen zullen verrijzen, die, wat het karakter betreft, zich zullen aanpassen aan het landschap. Wat Bloemendaal daar thans tolereert aan schunnige en wanstaltige gebouwtjes zou je niet erg hoopvol stemmen. We weten echter, dat deze landschapontsierende ververschingstenten aan het begin en aan het einde van den weg niet permanent zijn. Vooral het begin van den weg maakt een armoedigen indruk. Allereerst het gewraakte ververschingstentje, dan een uitgelezen collectie wegwijzers en borden, een dwaas plantsoentje met een stuk gereden hekje met prikkeldraad, de afgetrapte en mishandelde duinen; enfin: al deze dingen, die afbreuk doen aan het aspect van den weg en aan de omgeving, zorgen ervoor, dat je een zekeren wrevel niet onderdrukken kunt bij het aanschouwen ervan. En dan moet je weten hoe idyllisch het daar was, voordat de weg er werd aangelegd. Waar nu de ijsco staat, groeide vroeger

de blauwe zeedistel en waar thans de auto's ronken en motoren daveren, ratelde vroeger de nachtzwaluw en floot de wiewaal. Onze kinderen en zij, die de vroegere gesteldheid en toestand van deze duinen niet gekend hebben, kunnen zich onmogelijk een denkbeeld vormen van den achteruitgang, de ontluistering, maar wij die dit unieke gebied bewandelden in den „goeden ouden tijd” en de pracht ervan leerden waardeeren; kunnen niet anders dan met ergernis de toenemende aftakeling vaststellen en volgen. We weten niet op welke wijze de architectuur van de bebouwing het karakter zal beïnvloeden of aantasten. In elk geval staat het vast, dat het contact van degenen, die zich langs den Zeeweg zullen bewegen met de natuur, minder direct en minder innig zal worden door een bebouwing. En de absolute zekerheid, dat het bij die voorgenomen bebouwing *langs den weg* zal blijven, hebben we heelemaal niet. Zoolang we die zekerheid niet hebben, dienen we ons tegen elke bebouwing te verzetten. In ons geheele land is geen enkel onaantastbaar natuurmonument te vinden, dat te vergelijken is met het stuk duinen, begrensd door den Zeeweg, het Noordzeestrand, den binnenduirrand van Bloemendaal, Santpoort en Velsen en het Noordzeekanaal. De Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten bezit wel duinen op Voorne en op de Waddeneilanden zijn ook verschillende duin-complexen, die door den Staat als reservaat erkend worden, maar een flink groot en aaneengesloten Natuurmonument in de Kennemerduinen bezitten we nog steeds niet. We mogen wel bedenken, dat de Kennemerduinen *eenig* zijn in hun soort en dat het beste en rijkste gedeelte gevonden wordt in de Bloemendaalsche duinen. Gaan deze verloren, dan is de kans voorgoed verkeken ons ooit aan een dergelijk uniek landschap te laven.

Bentveld, Trekmaand 1930.

BISDOM
VAN
HAARLEM

*Dat alleen ter wille van hoogere
belangen het natuurschoon mag
verdringen, vind ik van zelf oprekkend.
Daarom ondersteun ik gaarne de
actie, die behoud van het natuur-
schoon beoogt en alleen in gevallen
van noodzakelijkheid in het ver-
dwijnen ervan berust.*
+ J. D. J. Olingenecht.
Bisschop van Haarlem.

Foto's R. J. Sanders Berkengaatjeszwammen (*Polyporus betulinus*) op doode berkenstammen

DE ZWAMMEN EN DE BEBOUWING DER DUINEN

door G. L. VAN EYNDHOVEN

OFSCHOON de zwammen den aanblik van het duingebied als geheel weinig beïnvloeden, zijn zij, zoowel uit een oogpunt van individueele schoonheid als wegens hun groot belang voor de huishouding der natuur, het alleszins waard om er in deze reeks artikelen, die het ongeschonden behoud van de Kennemer duinen in het algemeen en van de duinen langs den Bloemendaalschen Zeeweg in het bijzonder bepleiten, een afzonderlijk opstel aan te wijden.

Nu den laatsten tijd meer en meer natuurvrienden zich met de mycologie bezighouden en jaarlijks vele paddenstoelententoonstellingen de aandacht hierop vestigen, is het ook meer bekend geworden, wat speciaal het najaar aan kleurenpracht en interessante zwammenvormen biedt, en hij, die dit eenmaal heeft leeren inzien, voelt zich vanzelf er toe gedreven, deze natuurvoorwerpen wat nauwkeuriger te beschouwen.

Wie zou niet onder den indruk geraken van de kleurenpracht der berkenboschjes, wanneer de lichte stammen zich mengen met de herfsttinten van de bladeren en het rood en zwart van verschillende besdragende struiken, terwijl op den grond afsteekt het felle rood van Vliegenzwam en *Russula*, het

geel en groen der Knolzwammen, het bruin en rose der Melkzwammen, enz., alles in prachtige harmonie! En wie zal niet verbaasd staan over de geweldige variatie van vormen, waarvan naast het gewone „paddenstoel”-type met steel en hoed, vooral te noemen zijn: Koraaalzwammen, Knots-
zwammen, Aardsterren en Stuifzwammen!

De waarde van de zwammen voor de duinen is moeilijk in een paar woorden uit te drukken. Het staat echter wel vast, dat iedere soort haar speciale taak heeft te vervullen, waardoor zij niet in de rij gemist kan worden. Ook hier treffen wij weer de bijna eindeloze verscheidenheid aan, die de natuur overal kenmerkt. Sommige zwammen zijn, althans uit menschelijk oogpunt beschouwd, schadelijk, doordat zij levende boomen aantasten en binnen betrekkelijk korten tijd ten val brengen, zooals b.v. de Honigzwam, de Dennenmoorder, etc.; andere leven op geheel of bijna dood hout, zooals de Berkenzwam, de Berken-plaatjeshoutzwam (*Lenzites betulina*); weer andere zijn zóó klein of gering in aantal, dat zij den boom geen noemenswaardig nadeel kunnen toebrengen, b.v. *Mycena*'s e.d.

De op den grond levende zwammen zijn zelfs voor den mensch veelal nuttig, doordat zij de oude

Foto's H. Boting

Polyporus versicolor of elfenbankjes

plantaardige en dierlijke resten helpen ontbinden en de bestanddeelen weer aan de natuur teruggeven. Er zijn paddestoelen, die zeer waarschijnlijk een groote en gunstige rol spelen in het leven van bepaalde boomsoorten. Zoo vindt men b.v. de Berkenboleet, en meest ook de Vliegenzwam, steeds in de nabijheid van Berken, waarbij het mycelium (de eigenlijke plant, waarvan de paddenstoel het vruchtlichaam is) de wortels omspint en waarschijnlijk den boom bij het voedselopnemen helpt.

Wij zijn hier gekomen aan een verschijnsel, dat nog zeer veel stof voor studie biedt, nl. het samengaan van zwam en boomsoort, hetzij in goeden of in kwaden zin. Behalve de reeds genoemde goedgezinde trawanten van den Berk wil ik als voorbeeld nog slechts aanhalen: op Berk de Berkenzwam (speciaal op het doode hout); op Populier de Weeke Schelpzwam (*Crepidotus mollis*) en *Cyphella ampla*.

Die *Cyphella ampla* is een aardig klein zwammetje, dat bijna alleen in de Haarlemsche duinen voorkomt en, ofschoon daar niet bijzonder zeldzaam, toch niet op een Hollandschen naam kan bogen. Het is één van die soorten, die ons gebied zoo interessant maken, doordat het de eenige streek van Nederland is, waar zij in de vrije natuur bestudeerd kan worden. Hiertoe behooren ook de Aardsterren, die vrijwel alle typische duinzwammen zijn en verder de Gesteelde Stuiifzwam (*Tulostoma mammosum*).

Ten slotte kunnen we den duinzwammen ook eenige waarde toekennen van meer materiëelen aard, nl. als voedsel. De meeste goed eetbare soorten groeien echter in de bosschen en weilanden; van de weinige lekkere duinzwammen zijn Morielje en Weidekringzwam wel de voornaamste (beide gekookt te eten!)

Ik heb in dit korte opstel slechts enkele onder-

Geaster Coronatus P.: een der zeldzaamste aardsterren

werpen kunnen aanroeren, doch wil niet eindigen zonder nog even erop te wijzen, dat de duinen behalve de meer opvallende, hoogere zwammen ook zeer veel lagere soorten herbergen, zooals Roestzwammen, Schimmels, Slijmzwammen, etc. Deze zijn minder bekend, doch de aandacht zeker ten volle waard, om hun interessante leefwijze en de vraagstukken, die zij opwerpen. Het zijn juist dikwijls de lagere zwammen, die de plantenziekten veroorzaken; ik noem slechts als algemeen bekend voorbeeld uit onze streek: de Eikenmeeldauw.

Ik hoop met deze weinige woorden eenigszins een idee gegeven te hebben van wat de duinen op het gebied van de mycologie herbergen en waarom het zoo belangrijk is, dat een groot gedeelte in ongerepten staat behouden blijft. Het moet ook in de toekomst mogelijk blijven, in de omstreken van Haarlem de zwammen te bestudeeren en van hun schoonheid te genieten.

Haarlem, September 1930.

Foto R. J. Sanders

Geaster triplex: gekraagde aardster

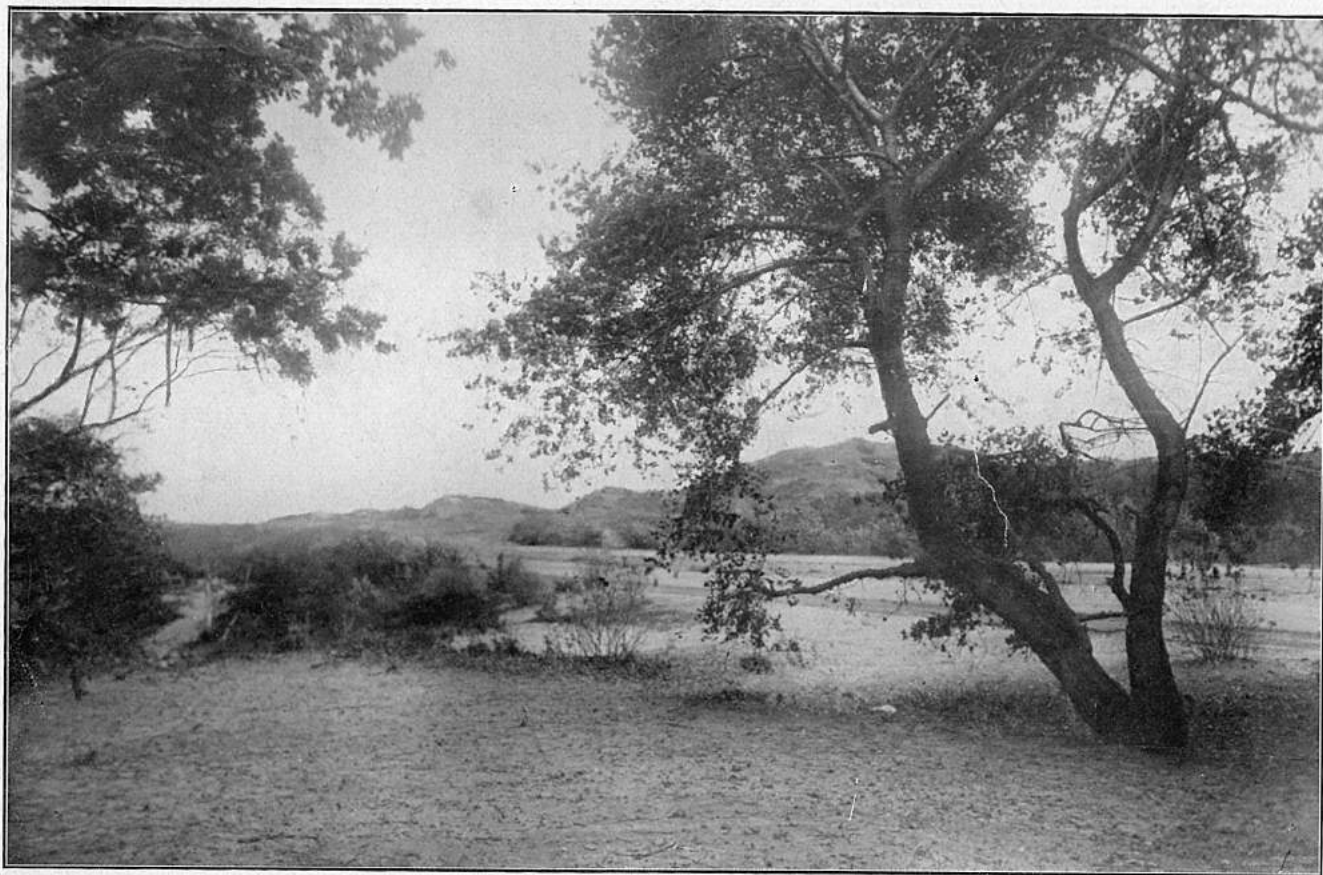

Foto Jan P. Strijbos

De Zeeweg bij de Bokkendoorns

EEN KORT REDACTIONEEL WOORD

HET spreekt vanzelf, dat *De Wandelaar* gaarne zijn kolommen ter beschikking stelde, nu, in de lijn van zijn voortdurend streven, op veelzijdige en overtuigende wijze een lans wordt gebroken voor het behoud van zeer voortreffelijk en uniek landschap, dat door het ingrijpen van de cultuur zijn edele wezen zou verliezen.

Zoowel aesthetische, wetenschappelijke als sociale overwegingen hebben leiding gegeven bij het verweer tegen de beraamde bebouwing, waarvan de verwerkelijking zou neerkomen op een ontlustering, die niet gedoogd kan worden, omdat zij gelijk zou staan met verlies van belangrijk ideëel bezit. Verantwoordelijkheid tegenover het geslacht van thans en de generaties, die na ons komen, heeft geleerden, kunstenaars, natuurkenners en natuurminnaars in het geweer gebracht, opdat de schoonste deelen van Kennemerland hun zuivere karakter zullen behouden. Grootte dankbaarheid is dan ook op haar plaats tegenover allen, die tot de doeltreffende samenvoeging van dit nummer bijdroegen, hetzij wijl zij in meer of minder uitvoerig betoog de gevaren schetsten, die inherent zijn aan tenuitvoerlegging der bebouwingsplannen, hetzij omdat zij door het spreken

van een hartelijk en soms hartig woord gul instemden met den schoonen strijd, die voor de redding van een bijzonder natuurgebied is aangebonden.

Afzonderlijk spreken wij ook onze erkentelijkheid uit jegens de kranige fotografen, die ons bijna tastbaar voor oogen tooveren al het schoon, dat mettertijd door het realiseeren der voornemens, die in dit nummer worden aangevochten, reddeloos verloren zou gaan. Speciaal mag in dit verband gememoreerd worden, dat de commandant der luchtvaartafdeeling Soesterberg met gulle bereidheid zeer merkwaardige lichtbeelden afstond, die uitmunten door klaarheid en een instructieve overzichtelijkheid van het geheel. Woorden van hulde mogen tenslotte niet achterwege blijven voor het bestuur der afdeeling Haarlem en omstreken van de Ned. Natuurhistorische Vereeniging, dat op het oogenblik als volgt is samengesteld: Mr. J. D. v. d. Plaats (voorzitter), Mej. F. G. J. Geijl (secretaresse), Mej. A. Roes, Mej. W. P. v. d. Velden en de heeren C. C. v. Beaumont, G. A. van Schaik en C. Sipkes. Aan het wakker initiatief van dit bestuur is het te danken, dat dit extra-nummer van *De Wandelaar* werd uitgegeven.

Rinke Tolman.